

Хмельницький національний університет
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра міжнародних економічних відносин

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 29 Міжнародні відносини
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Міжнародні економічні відносини

Тема: «Напрями економічного міжнародного співробітництва України: виклики та можливості в контексті європейської інтеграції»

Виконав: студент 2 курсу, група МЕВм -23-1 В.В. Осмолович
Підпис Ініціали, прізвище

Керівник: к.е.н., доцент 05.12.24 О.Ф.Яременко
Підпис, дата Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:
Зав.кафедри МЕВ, д.е.н., професор 05.12.24 Д.М. Васильківський
Підпис, дата Ініціали, прізвище

05 12 2024 р.

Хмельницький, 2024

АНОТАЦІЯ

Осмолович В.В. «Напрями економічного міжнародного співробітництва України: виклики та можливості в контексті європейської інтеграції». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Диплом на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини». – Хмельницький національний університет, Хмельницький, 2024.

Диплом присвячено всебічному аналізу та дослідженню міжнародного економічного співробітництва України, зокрема в умовах євро інтеграційних процесів.

У дослідженні акцентовано увагу на вивченні сучасних тенденцій у міжнародній торгівлі та їх впливі на економіку України. Аналізі стратегічного партнерства України з іншими країнами, зокрема з Канадою, та його значення для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Визначенні основних викликів і можливостей, які постають перед Україною в контексті глобалізації та європейської інтеграції.

Робота включає дослідження теоретичних засад міжнародного економічного співробітництва, визначення поняття та основних характеристик міжнародного співробітництва, ролі економічного співробітництва у зміцненні міжнародних відносин та аналіз стану міжнародної торгівлі. Запропоновані напрями економічного міжнародного співробітництва, досліджено та виявлено позитивні і негативні сторони та перспективи співпраці України та Канади.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо вдосконалення зовнішньоекономічної політики України, покращення іміджу на міжнародній арені та залучення іноземних інвестицій, розширенні міжнародного співробітництва.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, економічна інтеграція, стратегічне партнерство, зовнішня торгівля.

ABSTRACT

Osmolovych V.V. «Directions of Ukraine's economic international cooperation: challenges and opportunities in the context of European integration.» – qualification scientific work in manuscript form.

Master's thesis for the degree of Master in specialty 292 "International Economic Relations." – Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, 2024.

The diploma is dedicated to a comprehensive analysis and study of Ukraine's international economic cooperation, particularly in the context of European integration processes. The research focuses on studying current trends in international trade and their impact on Ukraine's economy.

It analyzes Ukraine's strategic partnership with other countries, particularly Canada, and its significance for the development of foreign economic relations. It identifies the main challenges and opportunities that Ukraine faces in the context of globalization and European integration.

The work includes an examination of the theoretical foundations of international economic cooperation, defining the concept and main characteristics of international cooperation, the role of economic cooperation in strengthening international relations, and an analysis of the state of international trade.

Proposed directions for economic international cooperation are explored, revealing both positive and negative aspects as well as prospects for cooperation between Ukraine and Canada. The results of the research can be used to develop recommendations for improving Ukraine's foreign economic policy, enhancing its image on the international stage, attracting foreign investment, and expanding international cooperation.

Keywords: international cooperation, economic integration, strategic partnership, foreign trade.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	10
1.1. Сучасні підходи до трактування поняття «міжнародне співробітництво»..	10
1.2. Економічне співробітництво як базова форма взаємодії між державами....	19
1.3. Регулювання міжнародної торгівлі в умовах глобалізації.....	25
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ ТРЕНДИ.....	34
2.1. Трансформації світових торговельних режимів за сучасних умов.....	34
2.2. . Зміни у зовнішньоекономічній діяльності України в умовах війни	42
2.3. Прогноз тенденцій зовнішньоекономічного торговельного балансу України.....	56
Висновки до розділу 2	60
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ.....	62
3.1. Формування відносин стратегічного партнерства України з країнами світу.....	62
3.2. Розвиток стратегічного партнерства Канади та України.....	69
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	75
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	78

ВСТУП

Економічне міжнародне співробітництво набуває дедалі більшого значення у сучасному глобалізованому світі, виступаючи важливим інструментом зміцнення зв'язків між країнами, розвитку національної економіки та забезпечення сталого зростання. Україна, перебуваючи в умовах активної євроінтеграції та складних геополітичних викликів, має значний потенціал для розширення економічного партнерства на міжнародному рівні. Особливого значення набуває аналіз сучасного стану міжнародної торгівлі, залучення іноземних інвестицій та використання стратегічних партнерств як ключових інструментів зовнішньоекономічної політики.

Об'єктом дослідження є процеси економічного міжнародного співробітництва України в контексті європейської інтеграції.

Предметом дослідження виступають особливості, виклики та перспективи розвитку економічного партнерства України з іншими країнами.

Мета дослідження полягає у визначенні сучасного стану міжнародного економічного співробітництва України, аналізі його впливу на економічний розвиток країни та розробці рекомендацій для вдосконалення зовнішньоекономічної політики.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання:

1. Проаналізувати сучасні теоретичні підходи до трактування поняття «міжнародне співробітництво» та визначити його ключові характеристики.
2. Вивчити економічне міжнародне співробітництво як базову форму взаємодії між державами, акцентуючи увагу на його ролі у стабільності міжнародних відносин.
3. Розглянути сучасні трансформації у світовій торгівлі, включаючи вплив глобальних тенденцій на міжнародну торгівлю України.

4. Дослідити зміни у зовнішньоекономічній діяльності України, спричинені воєнними діями, та оцінити їхній вплив на обсяги та структуру експорту й імпорту.
5. Вивчити досвід розвитку стратегічного партнерства України з провідними країнами світу та визначити перспективи його вдосконалення.
6. Проаналізувати сучасний стан зовнішньоторговельного балансу України, виявивши сильні та слабкі сторони його структури.
7. Визначити ключові виклики у сфері міжнародного економічного співробітництва України, включаючи обмеження в логістичній інфраструктурі та інтеграції до європейських економічних процесів.
8. Дослідити міжнародний досвід створення стратегічних економічних союзів і його адаптацію до реалій України.
9. Запропонувати шляхи покращення міжнародної торгівлі України, включаючи розвиток експорту продукції з високою доданою вартістю.

Методологічну основу дослідження становлять емпіричні, статистичні та аналітичні методи для оцінки стану міжнародного співробітництва, а також компаративний аналіз для порівняння досвіду України з іншими країнами.

Інформаційна база дослідження включає законодавчі та нормативні акти України, дані Державної служби статистики, аналітичні звіти міжнародних організацій, а також наукові праці вітчизняних та іноземних авторів.

Апробація результатів дослідження. Основні висновки, положення і результати роботи оприлюднені на науково-практичному форумі студентів та молодих вчених «Інтелектуальний мікс 2024» (м.Хмельницький, 11 червня 2024 р.).

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні напрямів вдосконалення міжнародного економічного співробітництва України, що враховують євроінтеграційні виклики та потребу у зміцненні національної економіки.

Практичне значення роботи полягає в розробці рекомендацій, спрямованих на розширення міжнародного партнерства України, покращення її економічного іміджу та посилення конкурентоспроможності на глобальному ринку.

Структура роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел. Основний текст роботи займає 86 сторінки, містить 8 таблиць і 11 рисунків. Список джерел включає 67 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1 Сучасні підходи до трактування поняття «міжнародне співробітництво»

У сучасних умовах активізації глобалізаційних процесів міжнародна співпраця набуває вирішального значення. Глобальні виклики та проблеми дедалі більше переплітаються, а спроможність країн спільно долати такі проблеми, як економічна стійкість, економічний розвиток та міжнародна безпека, стає ключовим фактором для збереження стабільності та процвітання у світі.

У широкому сенсі поняття міжнародного співробітництва може трактуватися по-різному, оскільки науковці підходять до його аналізу з різних точок зору та дисциплінарних підходів. Вивчення цього явища охоплює різні напрями, включаючи політичні, економічні, соціальні, культурні та правові аспекти. Такі розбіжності у підходах зумовлені не лише різноманітністю дослідницьких методологій, але й відмінним баченням природи міждержавних відносин, що ґрунтується на історичному досвіді, геополітичних умовах та актуальних викликах. Це сприяє формуванню багатовимірного уявлення про міжнародне співробітництво як складного і динамічного процесу.

Ґрунтуючись на працях [13, 52] можемо виокремити такі підходи поняття міжнародного співробітництва:

1. Політичний реалізм - базується на пріоритеті державного суверенітету та принципу невтручання у внутрішні справи інших країн. А. Уолферс, досліджуючи проблеми міжнародного співробітництва, вважає, що «сенсом будь-якого співробітництва є досягнення цілей політики балансу сил» [13].

Основні положення підходу полягають у наступному:

- визнання суверенітету (держави діють як незалежні суб'єкти, які взаємодіють виключно на основі своїх національних інтересів; відсутність зовнішнього тиску на внутрішню політику чи устрій держави вважається необхідною умовою для взаємовигідного співробітництва);
- волатильність міжнародного середовища (міжнародна арена є нестабільною та схильною до конфліктів; основною рушійною силою для співробітництва між державами стають загрози, кризи чи конфлікти; співпраця виникає переважно у відповідь на зовнішні виклики з метою посилення позицій окремих держав);
- військово-політичний союз як основа співробітництва (реалісти вважають, що головною формою міжнародного співробітництва є альянси, спрямовані на забезпечення безпеки (наприклад, НАТО); такі союзи формуються для протидії спільним загрозам або підтримки балансу сил у світі);
- політика балансу сил (головна мета будь-якого співробітництва полягає у збереженні або зміні балансу сил на міжнародній арені).

За словами А. Уолферса, держави об'єднуються, коли це дозволяє їм досягти власних стратегічних цілей, зокрема стримування сильніших держав або формування противаг.

2. Функціональна теорія розглядає співробітництво як ефективний механізм вирішення проблем, що виникають внаслідок економічного, технологічного та соціального розвитку. Цей підхід акцентує увагу на прагматичності й технічній природі співпраці, усуваючи політичні та ідеологічні суперечності.

Зміст основних положень підходу базується на:

- проблемо-орієнтованому підході (міжнародне співробітництво виникає у відповідь на конкретні проблеми, що вимагають технічного чи спеціалізованого підходу (наприклад, боротьба з кліматичними змінами, управління пандеміями, стандартизація технологій), такі виклики є

результатом глобалізації, економічної інтеграції та науково-технічного прогресу);

- значенні ролі експертів (ключову роль у співпраці відіграють вузькопрофільні спеціалісти, а не політичні лідери; експерти розробляють ефективні рішення, що ґрунтуються на об'єктивних знаннях і практичному досвіді, мінімізуючи вплив політичних інтересів);
- технічному характері співпраці (міждержавне співробітництво сприймається як технічне завдання, позбавлене політичного забарвлення; суверенітет країн залишається непорушним, оскільки немає вимог до поступок чи втручання в національні справи);
- розвитку довіри (технічна співпраця створює платформу для налагодження довіри між державами; успішне вирішення спільних завдань стає основою для розширення співпраці в майбутньому та поступового зближення держав).

3. Соціологічний (конструктивістський) підхід до міжнародного співробітництва акцентує увагу на динамічній природі міжнародної політики, яка формується через взаємодію ідей, норм і колективних ідентичностей. Цей підхід пропонує ширше розуміння міжнародних відносин, враховуючи культурний, ідеологічний і соціальний контексти.

Базисом підходу є наступне:

- змінність міжнародної політики (міжнародна система не є статичною, а розвивається під впливом взаємодії між державами, міжнародними організаціями, громадянським суспільством та іншими суб'єктами; політика, інтереси та ідентичності держав змінюються залежно від зовнішніх обставин і спільних норм);
- формування норм і ідентичностей (ідентичності держав, їхні ролі та інтереси формуються через тривалий процес взаємодії на міжнародній арені; норми міжнародної системи створюються завдяки спільним зусиллям, стають загально визнаними і впливають на поведінку держав. Наприклад, ідея суверенітету чи прав людини);

- роль ідей та цінностей (ідеї, цінності та переконання відіграють ключову роль у формуванні міжнародного порядку; поведінка держав визначається не лише матеріальними інтересами (економічними чи військовими), але й тим, як вони себе ідентифікують у системі міжнародних відносин);
- динаміка змін (держави адаптують свою поведінку під впливом зовнішнього середовища, міжнародного тиску або змін у власній самоідентифікації, наприклад, країна може змінити свій статус від нейтральної до активного учасника міжнародної коаліції через зміну уявлення про свої міжнародні обов'язки);
- суверенітет як норма (суверенітет розглядається як історично сформована норма, яка підтримується завдяки певному типу міжнародної системи, в інших умовах вона може змінюватися чи навіть трансформуватися).

4. Економічний підхід до міжнародного співробітництва розглядає взаємодію між державами крізь призму економічних інтересів, обміну ресурсами, технологіями, товарами та послугами. Основний акцент робиться на прагматичній вигоді від співпраці, стимулюванні економічного зростання, вирішенні глобальних економічних проблем і досягненні взаємної вигоди.

Основні положення підходу характеризуються наступними положеннями:

- мотивація економічної вигоди (основним рушієм міжнародного співробітництва є прагнення держав до економічного розвитку, зростання добробуту населення та зміцнення своїх позицій у глобальній економіці; співпраця базується на пошуку взаємної вигоди, як у торгівлі, так і в інвестиціях чи технологічному обміні);
- роль торгівлі та ринків (міжнародне співробітництво спрямоване на зниження торгових бар'єрів, укладання угод про вільну торгівлю та сприяння доступу до глобальних ринків; вигоди від міжнародної торгівлі пояснюються через теорії порівняльних переваг (Давид Рікардо) та економію на масштабах виробництва);

- фінансова інтеграція (міжнародне співробітництво охоплює координацію фінансової політики, регулювання валютних ринків, управління глобальними боргами та стимулювання транснаціональних інвестицій; установи, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, є ключовими суб'єктами, що сприяють економічній інтеграції);
- роль міжнародних організацій (підхід робить акцент на роботі міжнародних організацій (СОТ, G20, ОЕСР), які виступають платформами для врегулювання економічних суперечок, встановлення правил торгівлі та сприяння економічному зростанню);
- вирішення глобальних викликів (міжнародне співробітництво необхідне для вирішення глобальних проблем, таких як економічна нерівність, зміна клімату, кризи ресурсів або економічна нерівновага між регіонами світу; участь у проєктах сталого розвитку та інновацій сприяє не лише зростанню економіки, але й підтримці екологічної стійкості);
- економічна інтеграція як стратегія (регіональні економічні союзи (ЄС, НАФТА, ASEAN) є прикладом того, як економічне співробітництво стає основою для подальшої політичної інтеграції).

Узагальнене значення кожного із наведених підходів представлено у таблиці 1.1.

З огляду на зазначену інформацію, однозначного визначення міжнародного співробітництва не існує. Однак його суть полягає у досягненні взаємної вигоди для кожної країни, компанії чи організації, які беруть у ньому участь. Варто зазначити, що крім отримання вигоди всіма учасниками, існує низка ключових чинників, що сприяють розвитку міжнародного співробітництва:

Таблиця 1.1. - Підходи до трактування поняття міжнародного співробітництва

Назва підходу	Зміст підходу	Значення підходу
Політичний реалізм	Пріоритет державного суверенітету та принципу невтручання у внутрішні справи інших країн	Пояснює, чому міжнародне співробітництво часто є короткостроковим і ситуативним, залежним від загроз чи змін у системі міжнародних відносин; акцентує увагу на реаліях світової політики, де ключову роль відіграють влада, сила та безпека.
Функціональна теорія	Співробітництво як ефективний механізм вирішення проблем, що виникають внаслідок економічного, технологічного та соціального розвитку.	Пояснює, як вирішення практичних проблем може стати основою для зміцнення міжнародних відносин; демонструє, що співпраця між державами можлива навіть за умов різних політичних систем і суперечливих інтересів, якщо акцент зроблено на спільних цілях.
Соціологічна (конструктивістська) теорія	Заснований на динамічній природі міжнародної політики, яка формується через взаємодію ідей, норм і колективних ідентичностей	Сприяє розумінню того, як ідеї та норми можуть змінювати поведінку держав і сприяти створенню більш стабільної міжнародної системи.
Економічний підхід	Розглядає взаємодію між державами крізь призму економічних інтересів, обміну ресурсами, технологіями, товарами та послугами.	Дозволяє зрозуміти, як держави взаємодіють для досягнення матеріальних вигод і стабільності. Він пояснює, чому навіть суперники на політичній арені можуть співпрацювати в економічній сфері

- «а) високий рівень нерівномірного забезпечення ресурсами різних країн;
- б) наявність різних економічних, політичних та природних умов функціонування країн;
- в) підвищення ефективності виробництва за рахунок інтенсифікації зовнішньоекономічних відносин;

- г) міжнародний поділ праці;
- г) науково-технічний прогрес, включно із підвищенням інформатизації суспільства;
- д) зростання міжкультурного обміну країн;
- е) високий рівень економічної взаємозалежності (торгівля, інвестиції);
- є) активізація діяльності транснаціональних корпорацій, а також розширення діяльності внутрішнього бізнесу країн; ж) зростання рівнів відкритості економік світу;
- з) наявність глобальних викликів для людства (кліматичні зміни, екологічна криза тощо)» [64].

Міжнародне співробітництво є ключовим механізмом для розв'язання складних проблем і досягнення спільних цілей на глобальному рівні. Його форми охоплюють широкий спектр діяльності, зокрема дипломатію, торгівлю, науково-технічний обмін, гуманітарну допомогу та інші сфери. Таке співробітництво сприяє формуванню взаємозв'язків між країнами, допомагаючи урядам забезпечувати мир, стабільність і спільну відповідь на глобальні виклики.

За кількістю учасників міжнародне співробітництво поділяється на двостороннє та багатостороннє. Двостороннє співробітництво зазвичай є гнучкішим і швидшим у прийнятті рішень, тоді як багатостороннє є більш результативним у розв'язанні спільних проблем завдяки залученню ширшого кола держав.

В.В.Ю. Чан (W.W.Y. Chan) [5], автор, який спеціалізується на темах міжнародного співробітництва та дослідження якого зосереджені на теоретичних та практичних аспектах міжнародних партнерств, у статті «International Cooperation in Higher Education: Theory and Practice» аналізує механізми та фактори, які впливають на ефективність таких співробітництв. Зокрема В.В.Ю. Чан виокремлює наступні етапи побудови міжнародного співробітництва:

1. Підготовчий етап. На цьому етапі відбувається визначення ключових цілей і завдань, встановлення пріоритетних сфер взаємодії, а також оцінка ресурсів, необхідних для реалізації проєкту. Важливо також аналізувати контекст і можливі ризики.

2. Укладання угоди. Формалізація домовленостей шляхом підписання угоди є важливим кроком для забезпечення правового підґрунтя співпраці. Така угода має бути детальною, враховуючи часові рамки, обсяг робіт, джерела фінансування та відповідальність сторін.

3. Реалізація угоди. На цьому етапі йде виконання плану, встановленого в угоді, із чітким розподілом обов'язків. Ефективність реалізації забезпечується моніторингом і управлінням ресурсами.

4. Оцінка результатів. Завершальний етап включає аналіз успішності співпраці. Оцінюються досягнення цілей, вплив проєкту та уроки, які можуть бути корисними для майбутніх ініціатив.[5].

Ця структура універсальна і може бути застосована до різних типів міжнародного співробітництва, включаючи освітні, економічні, гуманітарні чи наукові проєкти.

«Процес міжнародного співробітництва є доволі складним явищем, яке вимагає від учасників чіткого визначення цілей та завдань, ефективного планування та реалізації проєкту. Це може бути забезпечено у разі глибокого розуміння культурних цінностей партнерів, підтримки з боку уповноважених органів обох країн, а також забезпечення безперервного розвитку інформаційних та комунікаційних технологій» [5].

Стратегічна співпраця України з країнами Європейського Союзу зосереджена на кількох ключових напрямках, які відповідають як національним інтересам, так і спільним цілям з ЄС. У [2] наведено саме такі напрями:

«1. Асоціація та Договір про асоціацію з ЄС. Україна підписала Договір про асоціацію з ЄС у 2014 році. Цей документ встановлює стратегічне партнерство між Україною та ЄС, сприяє глибокій інтеграції України в

європейські структури та передбачає спільні цілі в різних сферах, включаючи політику, економіку, торгівлю, технічну співпрацю тощо.

2. Запровадження європейських стандартів та норм. У рамках асоціації з ЄС, Україна зобов'язалася приймати та впроваджувати європейські стандарти, правила та норми у різних сферах, таких як правова система, галузеві регулятори, стандарти товарів та послуг, безпека харчових продуктів тощо.

3. Економічне співробітництво та торгівля. Одним із ключових аспектів співпраці є розвиток торгівлі та економічних зв'язків між Україною та країнами ЄС, що включає підтримку експорту та імпорту товарів, інвестиційну співпрацю, сприяння розвитку підприємництва та підтримку малих та середніх підприємств.

4. Політичний діалог і безпека. Україна та ЄС співпрацюють у сферах політичного діалогу, демократії, прав людини та безпеки, що включає спільні зусилля для зміцнення демократичних інститутів, підтримки прав людини та правової держави, а також спільну боротьбу із загрозами безпеки, такими як тероризм, організована злочинність та інші форми небезпеки.

5. Сприяння міжлюдським контактам, освітній та культурній співпраці є важливою складовою стратегічного партнерства між Україною та ЄС, що включає обмін студентами, викладачами, молодіжні програми, культурні заходи, фестивалі та інші ініціативи, спрямовані на зближення між народами та підтримку культурного розвитку».

Отже, наведені теорії співробітництва підкреслюють важливість глобальних інтересів і їх взаємозалежності, але економічне співробітництво конкретизує ці аспекти в рамках торгівлі, інвестицій, спільних економічних проектів і інших фінансових відносин. Таким чином, економічне співробітництво стає основою для стабільності міжнародних відносин і розвитку, оскільки дозволяє країнам максимізувати свої ресурси та досягати взаємних вигод, які в результаті сприяють розвитку глобальної економіки.

1.2. Економічне співробітництво як базова форма взаємодії між державами.

Економічне співробітництво в сучасних умовах є надзвичайно важливим для забезпечення стабільності та розвитку національних економік, особливо в умовах глобалізації та глобальних викликів, таких як економічні кризи, пандемії та геополітичні конфлікти.

Економічне співробітництво є ключовим фактором для стабільності та розвитку сучасних держав. Можемо виділити декілька важливих аспектів, які вказують на це:

- стимулювання економічного зростання. Економічне співробітництво дає країнам доступ до нових ринків, ресурсів і технологій. Через зниження торгових бар'єрів та збільшення обсягів торгівлі країни можуть значно збільшити свої економічні можливості. Це особливо важливо для малих або розвиваються економік, які отримують доступ до капіталу, знань і технологій з розвинених країн;
- поліпшення взаємодії та стабільності. Спільні економічні інтереси можуть сприяти зміцненню політичних і дипломатичних зв'язків між державами, знижуючи ризики конфліктів і підтримуючи стабільність. Це особливо важливо в умовах глобальної нестабільності, коли країни повинні спільно реагувати на виклики, такі як економічні кризи, природні катастрофи, зміни клімату тощо;
- ефективність ресурсів і технологій. Співробітництво між країнами дозволяє ефективніше використовувати ресурси та розподіляти їх, спрощуючи доступ до нових технологій і підвищуючи продуктивність. Це сприяє розвитку таких секторів, як енергетика, інформаційні технології, транспорт, і дає змогу швидше вирішувати глобальні проблеми, такі як боротьба зі змінами клімату чи охорона здоров'я;
- інвестиції та фінансова підтримка. Міжнародні інвестиції допомагають розвивати інфраструктуру, модернізувати промисловість і створювати нові

робочі місця. Міжнародне економічне співробітництво також може включати фінансову допомогу та технічну підтримку для країн, що розвиваються, що сприяє їх стабільному економічному зростанню.

– взаємна вигода та соціальний розвиток. Економічне співробітництво дозволяє країнам досягати спільних економічних і соціальних цілей, таких як боротьба з бідністю, поліпшення освіти і охорони здоров'я. Це особливо важливо для країн, які мають обмежені ресурси, оскільки міжнародна допомога та співпраця можуть істотно покращити рівень життя населення.

Таким чином, економічне співробітництво є важливим інструментом для забезпечення не тільки економічного зростання, але й глобальної стабільності, розвитку технологій і ефективного вирішення глобальних проблем.

Основними формами міжнародного співробітництва є торгівля, інвестиції, технологічний обмін та спільні проекти, кожна з яких має вирішальне значення для розвитку та інтеграції країн в глобальну економіку:

Міжнародна торгівля дозволяє країнам доступ до нових ринків і ресурсів. Вона сприяє збільшенню обсягів виробництва та зростанню економічної діяльності, дозволяючи країнам отримувати товари та послуги, які вони не можуть ефективно виробляти власними силами.

Інвестиції, зокрема прямі іноземні інвестиції, допомагають модернізувати інфраструктуру, створювати робочі місця та покращувати економічні умови, особливо в країнах, що розвиваються. Іноземний капітал сприяє впровадженню нових технологій і методів управління, що прискорює економічний розвиток.

Технологічний обмін дозволяє країнам подолати технологічний розрив і підвищити свою конкурентоспроможність. Завдяки міжнародному обміну технологіями та інноваціями, країни можуть впроваджувати новітні рішення для розвитку своєї економіки, екології та соціальних сфер.

Спільні проекти включають в себе спільні підприємства, дослідження, інвестиції в інфраструктуру та інші ініціативи, спрямовані на досягнення спільних цілей. Ці проекти можуть допомогти країнам вирішувати глобальні

проблеми, такі як зміни клімату або здоров'я, використовуючи комбіновані ресурси та знання.

Найбільш розповсюдженою формою міжнародного співробітництва є міжнародна торгівля. Вона є основою економічних відносин між країнами.

Сучасна економічна література описує кілька теорій міжнародної торгівлі, які пояснюють механізми та причини торгівлі між країнами, які представлені у Таблиці 1.2.

Отже, міжнародна торгівля – торгівля між резидентами різних держав, при якій відбувається переміщення товарів та/або послуг через митні кордони різних держав. Окрім того, її можна розглядати з двох основних позицій: операційної та державно-політичної.

З операційної позиції міжнародна торгівля – це процес безпосереднього обміну товарами та послугами між господарюючими суб'єктами різних країн, державами та міжнародними організаціями. Вона охоплює рух товарів і послуг, включаючи ліцензії, ноу-хау, інжиніринг тощо; використання інструментів і механізмів для розширення товарообігу; удосконалення структури експорту й імпорту; прогнозування та аналіз світових товарних ринків; планування експортних можливостей і імпортних потреб; організацію контрактної роботи, контроль за поставками та відвантаженням; здійснення валютно-фінансових операцій.

Предметом міжнародної торгівлі в цьому аспекті є організація виконання експортно-імпортних операцій, а об'єктом – будь-яка операція, пов'язана з експортом чи імпортом.

Таблиця 1.2. – Основні теорії міжнародної торгівлі

Класичні теорії		Неокласичні теорії		Сучасні теорії	
Теорія абсолютних переваг (Адам Сміт)	Теорія порівняльних переваг (Давід Рікардо)	Модель Хекшера-Оліна	Теорія вирівнювання цін на фактори виробництва (Самуельсон)	Теорія конкурентних переваг (Майкл Портер)	Неомеркантелізм (Дані Родрік; Хаджун Чанг)
Країни повинні експортувати ті товари, які вони можуть виробляти з меншими витратами, і імпортувати ті, в яких інші країни мають абсолютну перевагу	Навіть якщо одна країна має абсолютну перевагу у всіх товарах, вона все ще може виграти від торгівлі, якщо спеціалізується на товарах, у виробництві яких має найменші альтернативні витрати	Модель пояснює міжнародну торгівлю через різницю в забезпеченості факторами виробництва (праця, капітал).	Модель стверджує, що міжнародна торгівля призводить до вирівнювання цін на фактори виробництва між країнами	Теорія стверджує, що конкурентоспроможність країни на світовій арені визначається її здатністю створювати й підтримувати умови, які сприяють розвитку галузей із високою доданою вартістю.	Теорія стверджує, що на міжнародну торгівлю має бути спрямованих не активне втручання держави .
Підкреслює важливість спеціалізації та поділу праці на міжнародному рівні.	Обґрунтовує тезу, що зволяє всім учасникам отримувати вигоду від міжнародної торгівлі	Країни експортують товари, для виробництва яких у них є надлишок певних факторів, і імпортують ті, для яких вони мають нестачу.	Підкреслює важливість глобальної інтеграції ринків.	Основна увага приділяється тому, як країни можуть формувати унікальні переваги через інновації, спеціалізацію та розвиток внутрішньої конкурентної динаміки	Фокусується на досягненні економічних переваг для держави шляхом контролю торговельних потоків і забезпечення вигідних умов для національних виробників.

З державно-політичної точки зору міжнародна торгівля є особливим типом суспільних відносин, що виникають у світовій економічній системі в процесі

обміну товарами та послугами між державами. Кожна країна реалізує власну зовнішньоторговельну політику, яка базується на національних інтересах. Ці відносини регулюються міжнародними договорами, угодами, актами та іншими нормами міжнародного права.

У цьому контексті предметом міжнародної торгівлі є організація торговельного обміну з урахуванням національних інтересів і глобальних тенденцій розвитку світової економіки, а об'єктом – торговельний обмін як сукупність операцій з експорту й імпорту.

Враховуючи викладене, міжнародна торгівля поєднує економічні, політичні та правові аспекти, які впливають на функціонування світової економіки.

Форми міжнародної торгівлі визначають способи, за допомогою яких здійснюється обмін товарами, послугами, технологіями та іншими цінностями між країнами.

Форми міжнародної торгівлі можуть класифікуватися за різними критеріями, які відображають специфіку, масштаби, місце проведення та характер торговельних відносин (Таблиця 1.3.).

Таблиця 1.3. - Форми міжнародної торгівлі

Класифікаційна ознака форми	Види торгівлі
1	2
За специфікою предмета торгівлі	<p>Товарну торгівлю – обмін матеріальними товарами, включаючи сировину, промислову продукцію та сільськогосподарські товари.</p> <p>Торгівлю послугами – охоплює фінансові, транспортні, туристичні, освітні, консалтингові та інші послуги.</p> <p>Торгівлю правами інтелектуальної власності – ліцензії, патенти, авторські права, торговельні марки.</p> <p>Фінансову торгівлю – операції з капіталом, включаючи прямі інвестиції, портфельні інвестиції, міжнародний лізинг.</p> <p>Торгівлю капіталом – взаємодія на міжнародних фінансових ринках для залучення коштів або інвестування.</p> <p>Торгівлю технологіями – передача ноу-хау, технічної документації, інжинірингові послуги.</p>

Продовження таблиці 1.3

1	2
За масштабами торгівлі	Роздрібна торгівля – продаж товарів кінцевим споживачам через магазини, ринки, електронні платформи. Оптовороздрібна торгівля – оптовий продаж товарам великим покупцям (торговельним мережам), які потім реалізують їх кінцевим споживачам. Оптова торгівля – обмін товарами між виробниками та посередниками або між оптовими підприємствами для подальшої реалізації.
За місцем проведення торгівлі	Внутрішня торгівля – відбувається в межах однієї країни, забезпечуючи товарообіг між регіонами. Зовнішня торгівля – здійснюється між різними країнами або регіонами: двостороння торгівля – між двома країнами. багатостороння торгівля – охоплює взаємодію між багатьма державами через міжнародні організації чи торговельні союзи.
За характером зовнішньої торгівлі	Експорт – продаж товарів або послуг із країни для споживачів за кордоном. Імпорт – купівля товарів або послуг із-за кордону. Реекспорт – перепродаж товарів, які були імпортовані в країну, до третіх країн без їх суттєвої переробки. Транзитна торгівля – транспортування товарів через територію країни до кінцевого місця призначення без затримання для споживання чи використання.
За способами організації торгівлі	Біржова торгівля – обмін товарами та фінансовими активами через спеціалізовані біржі (сировинні, фондові, валютні). Електронна торгівля – торгівля через інтернет-платформи (Amazon, Alibaba). Пряма торгівля – здійснюється без посередників, наприклад, через прямі контракти між виробником і покупцем. Зустрічна торгівля – обмін товарами та послугами без використання грошових розрахунків (бартер, офсет).
За строками виконання угод	Короткострокова торгівля – передбачає швидке виконання угод (до кількох місяців). Довгострокова торгівля – контракти на поставку товарів або послуг протягом тривалого часу (рік і більше).

Побудовано на основі [15].

Найголовнішими чинниками міжнародної торгівлі вважаються [67]:

- поглиблення міжнародного поділу праці та інтернаціоналізація виробництва;
- упровадження досягнень науково-технічної революції, що, зокрема, виявляється в оновленні основного капіталу, створенні нових видів продукції, виникненні нових галузей економіки та реконструкції традиційних;

- активізація діяльності транснаціональних корпорацій на світовому ринку;
- лібералізація міжнародної торгівлі на дво- і багатосторонній основі, що виявляється у скасуванні або зниженні тарифних і нетарифних обмежень, утворенні вільних економічних зон, запровадженні спільного підприємництва;
- розвиток торговельно-економічної інтеграції за допомогою утворення зон вільної торгівлі, введення єдиного тарифу на товари для країн, які не беруть участі в економічних об'єднаннях, формування спільних ринків і валютно-економічних союзів;
- здобуття політичної незалежності територіями, які раніше належали до колоніальних імперій, і поява нових індустриальних держав.

1.3. Регулювання міжнародної торгівлі в умовах глобалізації

Сучасний розвиток міжнародної торгівлі стикається з низкою викликів, серед яких можна виділити такі: [9, 26, 35, 53]:

- дисбаланс у зовнішньоекономічних відносинах: зростаюча нерівність у торговельному балансі між країнами, де одні стикаються зі значним дефіцитом, а інші накопичують надлишок за рахунок високого експорту;
- несправедливість торговельних відносин: відсутність взаємної вигоди у торгівлі, коли експортери отримують основну частину прибутків, тоді як імпортери часто зазнають збитків або отримують мінімальні переваги;
- негативний вплив торгівлі на довкілля: збільшення виробництва й транспортування товарів спричиняє активне використання енергії та природних ресурсів, зростання викидів, а також забруднення повітря і водних ресурсів;
- соціальні наслідки: переміщення виробництва до країн із нижчою оплатою праці призводить до втрати робочих місць у країнах із високим рівнем життя, а також до відсутності соціальних гарантій у країнах із низькими зарплатами;

– проблеми з правами інтелектуальної власності: незаконне використання технологій, крадіжка дизайнів і брендів, а також часті порушення авторських прав;

– різниця у стандартах і нормах: технічні бар'єри виникають через невідповідність стандартів безпеки, якості харчових продуктів та інших регулювань у різних країнах.

Подоланням проблем міжнародної торгівлі є завданням національних та міжнародних організацій, які впроваджують для цього низку інструментів та політику, серед яких зокрема є наступні [26, 27]:

1) встановлення митних бар'єрів: запровадження митних зборів на імпортовані товари з метою обмеження їх ввезення та підтримки внутрішнього виробництва.

2) державна підтримка внутрішнього виробництва: впровадження заходів для стимулювання місцевих виробників, таких як надання субсидій, податкових пільг, пільгових кредитів та інших форм підтримки.

3) угоди про вільну торгівлю: укладання договорів між країнами для зменшення митних і нетарифних бар'єрів, сприяючи економічному зростанню та розвитку міжнародних торговельних відносин.

4) захист прав інтелектуальної власності: розробка законодавчих і міжнародних нормативних актів для охорони прав власників інтелектуальної власності та запобігання їх незаконному використанню.

5) екологічні політики у торгівлі: запровадження заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу торгівлі на довкілля, таких як впровадження екологічно чистих технологій, мінімізація відходів та скорочення викидів.

6) розробка міжнародних стандартів та норм: створення єдиних стандартів для різних сфер торгівлі, включаючи якість продукції, умови праці, безпеку товарів, а також екологічні вимоги. Це сприяє гармонізації міжнародної торгівлі та захисту прав споживачів.

7) розвиток інфраструктури: важливим аспектом є вдосконалення міжнародних транспортних мереж, енергетичних систем і телекомунікацій. Це сприяє збільшенню обсягів торгівлі, зниженню витрат на логістику та підвищенню ефективності виробництва.

8) нерівність у розподілі вигод від міжнародної торгівлі: у багатьох країнах, особливо розвинених, вигоди від торгівлі розподіляються нерівномірно. Це призводить до соціальної нерівності, напруженості та посилення економічного розриву між різними верствами населення.

Проблеми розвитку міжнародної торгівлі є багатограними і вимагають системного підходу для їх подолання. Оскільки міжнародна торгівля відіграє ключову роль у стимулюванні економічного зростання та зміцненні співпраці між країнами, їх ефективне вирішення здатне забезпечити стабільність глобального середовища та сприяти підвищенню економічного добробуту держав.

«Незважаючи на існуючі міжнародні угоди та організації, які регулюють торгівлю між країнами, існують численні проблеми, які потребують уваги та вирішення. До них відносяться нерівні умови доступу до ринків, дискримінація товарів, порушення прав інтелектуальної власності, недостатність захисту від демпінгу та субсидій, тарифні та нетарифні перешкоди у торгівлі тощо». [28].

Варто зауважити, що розробка механізмів ефективного державного регулювання міжнародної торгівлі спрямована на стимулювання глибокої диверсифікації торговельних відносин. Це дозволяє зменшити залежність національної економіки від імпортерів стратегічних товарів і послуг, які займають монопольне становище на ринку.

«Процес державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності вимагає напрацювання необхідного інституційного, інформаційного, фінансовоекономічного, організаційного та кадрового забезпечення.

Згідно ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності у нашій державі здійснюють: Верховна Рада

України; Кабінет Міністрів України; Національний банк України; Антимонопольний комітет України; Міжвідомча комісія із міжнародної торгівлі» [40].

В Україні регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється на основі таких механізмів: законодавчі акти України, що визначають загальні принципи та норми зовнішньоекономічної діяльності; тарифні та нетарифні інструменти регулювання, які затверджуються державними органами в межах їхніх повноважень відповідно до чинного законодавства; економічні заходи оперативного впливу, зокрема валютно-фінансове, кредитне та інше регулювання, що проводиться згідно з вимогами законів України; угоди між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, якщо вони не суперечать українському законодавству.

До основних методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності належать економічні методи – найефективніші в сучасних умовах. Вони включають використання таких інструментів, як мита, податки, кредити, субсидії та пільги (рисунок 1.1); адміністративні методи – передбачають прямий контроль держави, наприклад, через квоти, ліцензії або заборони; правові методи – базуються на розробці та впровадженні нормативно-правових актів, які регламентують зовнішньоекономічну діяльність.

Ці методи дають змогу забезпечити збалансований розвиток зовнішньоекономічної сфери, сприяти захисту національних інтересів та інтеграції у світову економіку.

Застосування митно-тарифного регулювання є важливим інструментом державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність, оскільки воно відповідає вимогам ринкової економіки, на відміну від нетарифних обмежень, які часто критикуються міжнародними економічними організаціями через свій примусовий характер.

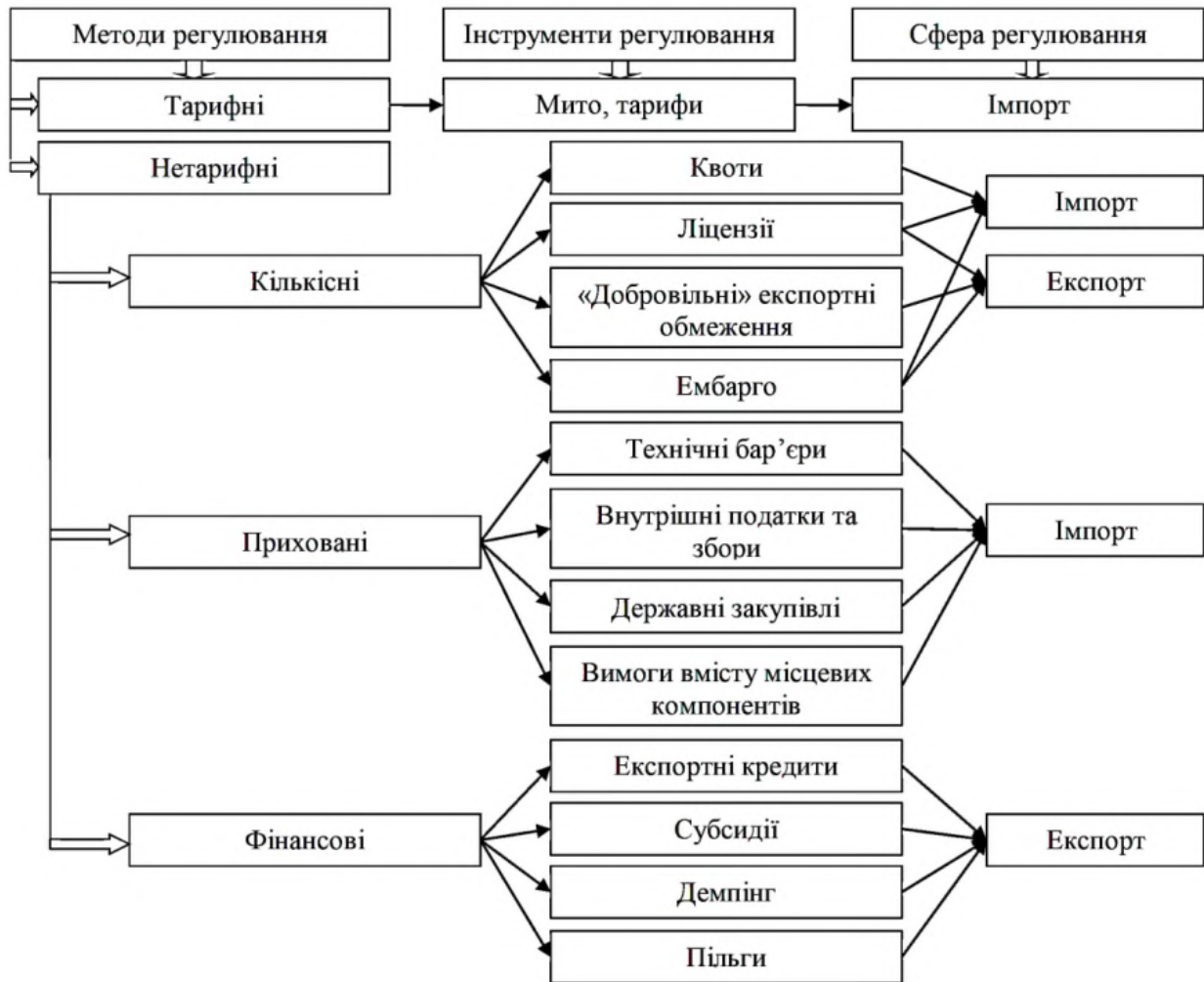

Рисунок 1.1. - Методи та інструменти регулювання міжнародної торгівлі

Тарифні методи зводяться до коригування митних зборів, що є специфічним видом податків, які накладаються на товари, що переміщуються через кордон. Митний тариф, як економічна категорія, є платою, яку держава стягує за перевезення товарів та інших цінностей між країнами. Ця плата, відома як мито, враховується суб'єктами підприємницької діяльності в ціні товару. В результаті кінцевий платник мита — це споживач товару, оскільки вартість мита закладається в кінцеву ціну товару.

Митне оподаткування передбачає застосування імпортих мит, мета яких полягає в обмеженні ввезення іноземних товарів на територію країни, тим самим сприяючи розвитку внутрішнього виробництва. Експортні мита застосовуються

значно рідше і переважно використовуються для регулювання обсягів експорту або збільшення бюджетних надходжень у разі високого попиту на певні товари.

Згідно з методом обчислення, розрізняють такі види мит:

«1) адвалорне, котре стягується у відсотках від вартості товару;

2) специфічне, котре нараховується у вигляді певного грошового розміру на одиницю обсягу чи маси товару» [25].

Основними цілями застосування імпортних мит є не тільки пряме обмеження ввезення певних видів продукції, але й обмеження конкуренції з боку конкретних підприємств або цілих країн, зокрема у випадках недобросовісної конкуренції. Найбільш поширеним застосуванням цього інструменту є реакція на демпінг — продаж товарів на зовнішніх ринках за цінами, що значно нижчі за рівень цін на аналогічну продукцію на внутрішньому ринку, що завдає шкоди національним виробникам.

Нетарифні методи включають широкий спектр заходів, оскільки поєднують як прямі, так і непрямі обмеження у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Вони охоплюють цілу низку економічних, політичних та адміністративних заходів, таких як квоти, ліцензування, сертифікація, вимоги до стандартів якості, а також політичні чи дипломатичні обмеження, що застосовуються для досягнення стратегічних цілей на міжнародній арені.

Перелік нетарифних методів регулювання включає:

— квотування (контингентування) — встановлення кількісних обмежень на зовнішньоторговельні операції. Контингенти для товарів зазвичай визначають у вигляді списку, де для певних груп товарів обмежено обсяг імпорту чи експорту, що не перевищує певного відсотка від національного виробництва. Після вичерпання квоти імпорт чи експорт зупиняється.

— ліцензування — процес видачі спеціальних дозволів для здійснення зовнішньоторговельних операцій. Ліцензування часто поєднується з квотуванням для контролю виконання квот, а в деяких випадках

використовується як метод митного регулювання для отримання додаткових митних надходжень.

- ембарго — повна заборона на експортно-імпортні операції. Ембарго може бути введене як для певних товарів чи послуг, так і для конкретних країн.
- валютний контроль — обмеження на рух капіталу та валютні операції, зокрема встановлення фінансових квот для експортерів, що обмежують обсяг іноземної валюти, яку можна вивезти чи отримати. Ці обмеження також можуть поширюватися на суми іноземних інвестицій, що надходять в країну, або валюту, яку громадяни можуть вивозити за кордон.
- податки на експортно-імпортні операції — заходи, які не регулюються міжнародними угодами, як митні збори, але стягуються як з вітчизняних, так і з імпортованих товарів. В окремих випадках може здійснюватися субсидування експортерів з боку держави.
- адміністративні заходи — обмеження або заборони на ввезення товарів низької якості на національний ринок, що дозволяє захищати внутрішнього споживача та забезпечувати дотримання стандартів якості продукції.

Дотримання норм національних і міжнародних стандартів запобігає появі проблем, які можуть мати негативні наслідки. Недотримання стандартів може призвести до повної заборони на імпорт певної продукції та її подальшу реалізацію на національному ринку. У деяких країнах, таких як США, Німеччина та Китай, при формуванні системи національних транспортних тарифів передбачаються переваги для експортерів у порівнянні з імпортерами щодо оплати транспортування вантажів. Крім того, можуть застосовуватись менш поширені форми непрямих обмежень, такі як закриття окремих портів і залізничних станцій для іноземних компаній, вимоги до використання певної частки локальної сировини у виробництві, а також заборона на придбання державними структурами імпортних товарів за наявності національних аналогів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Міжнародне співробітництво є складним і багатогранним процесом, що вимагає гнучкості та адаптивності від усіх учасників для успішного вирішення глобальних проблем і досягнення спільних цілей. Міжнародне співробітництво стає дедалі важливішим у контексті глобалізації та вирішення спільних викликів, таких як економічна стійкість і безпека. Різноманітність підходів до його трактування відображає складність та динамічність міждержавних відносин

У роботі досліджено теоретичні питання щодо міжнародного економічного співробітництва.

1. За результатами узагальнення досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців визначено ключові підходи до міжнародного співробітництва: політичний реалізм, функціональна теорія, соціологічний (конструктивістський) підхід та економічний підхід. Кожен з цих підходів пропонує унікальну перспективу на природу співпраці між державами, акцентуючи увагу на різних аспектах, таких як суверенітет, технічна взаємодія, соціальні норми та економічні вигоди.

2. У результаті узагальнення визначено ряд чинників, що сприяють розвитку міжнародного співробітництва: нерівномірне забезпечення ресурсами, різноманітність економічних і політичних умов, науково-технічний прогрес та зростання міжкультурного обміну. Ці чинники підкреслюють необхідність адаптації країн до змінюваних умов глобального середовища. Співробітництво може бути двостороннім або багатостороннім. Двостороннє співробітництво є більш гнучким, тоді як багатостороннє забезпечує залучення ширшого кола учасників для вирішення спільних проблем

3. Встановлено, що економічне співробітництво є критично важливим для забезпечення стабільності міжнародних відносин. Воно дозволяє країнам максимізувати свої ресурси і досягати взаємних вигод через торгівлю, інвестиції та спільні економічні проекти. В умовах глобалізації важливо активно

розвивати економічні зв'язки між державами для подолання криз і забезпечення сталого розвитку.

4. Визначено основні методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, встановлено інструменти економічних методів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ ТРЕНДИ

2.1. Трансформації світових торговельних режимів за сучасних умов

Глобальна торгова система переживає масштабні зміни, які формуватимуть міжнародні ланцюги постачання на десятиліття вперед. За даними авторитетного нью-йоркського агентства Bloomberg, на ці процеси вплинули два основні фактори. З одного боку, компанії, що відчували наслідки дефіциту через пандемію, війнні конфлікти, цінові шоки та збої у постачанні, намагаються знизити залежність від одного джерела або країни. З іншого боку, уряди, особливо у США та Європі, працюють над забезпеченням доступу до стратегічно важливих матеріалів, як-от напівпровідники та рідкоземельні мінерали, на випадок поділу світової торгівлі на геополітичні сфери впливу. «Трансформація, яку деякі називають «ре глобалізацією», займе роки, а дані про торгівлю тільки починають давати уявлення про масштаби змін і про те, хто виграє, а хто програє», - зазначається Bloomberg [62]. «Для прикладу, доречно назвати Китай, звинувачений у готовності надати допомогу диктаторам без будь-яких умов, незважаючи на висловлення прихильності до лібералізації торгівлі та загалом дотримання Протоколу про вступ до СОТ. Неодноразово звинувачували країну торгові партнери, щодо проведення нечесних торговельних практик, нещодавні звинувачення США у демпінгу, несправедливі субсидії та крадіжки інтелектуальної власності (Asia News Monitor, 2019)» [20]. Незважаючи на закиди, Китай заперечує всі звинувачення. Дискусія навколо визначення «чесної» торгівлі може вказувати на глибші розбіжності між підходами розвинених країн та країн, що розвиваються, до організації глобальної торговельної системи. Особливу напругу викликає питання інтеграції економіки Китаю, яка має величезний масштаб і значний вплив, у структури міжнародного

управління торгівлею. Ці зрушення в балансі управління торгівлею поступово трансформують як зміст, так і форму світових торговельних режимів.

Світова організація торгівлі (СОТ) та інші міжнародні організації мають ключове значення у встановленні правил глобальної торгівлі та створенні механізмів для вирішення торговельних суперечок. Їхня діяльність спрямована на забезпечення справедливих умов для учасників ринку та підтримання стабільності міжнародних економічних відносин. «Однак постійно стикаючись з проблемами в адаптації до торговельного ландшафту, що швидко розвиваються, вона наразі переживає реформи, щоб залишатися актуальною» [1].

Одним із ключових завдань СОТ є забезпечення максимально рівних умов для всіх членів організації. Це передбачає створення прозорих і ефективних правил, що сприяють вільній торгівлі. За прогнозами економістів СОТ, у 2023 році обсяги торгівлі товарами зростуть на 1,7%, що перевищує жовтневу оцінку 2022 року в 1,0%. Цей приріст супроводжуватиметься зростанням реального ВВП на 2,4% за ринковими курсами (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1. - Обсяг торгівлі товарами та зростання ВВП 2019-2024 рр

Експорт	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (П)
Північна Америка	0,4	-8,9	4,2	6,5	3,3	3,1
Південна Америка	-1,3	-4,9	5,8	1,9	0,3	0,6
Європа (в т.ч. Україна)	0,4	-7,7	8,1	2,7	1,8	2,0
Африка	-0,3	-7,2	3,5	0,7	-1,4	1,4
Близький Схід	1,0	-6,6	2,4	9,9	2,9	4,7
Азія	0,8	0,6	13,1	0,6	2,5	4,7

*2024 р. (П) – прогноз, розрахований фахівцями СОТ [20].

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок, що очікувані темпи зростання торгівлі та виробництва у 2023 році виявилися нижчими за середні показники в регіонах Північної і Південної Америки, Європи та Близького Сходу. Водночас прогнозується, що у 2024 році торгівля відновить темпи зростання до 3,2%, а ВВП досягне приросту на рівні 2,6%. Однак ці оцінки

супроводжуються значними ризиками зниження, зокрема через загострення геополітичної напруженості, глобальні екологічні катаклізми, непередбачувані наслідки жорсткої монетарної політики, фінансову нестабільність та зростання рівня державного боргу в багатьох країнах.

Торгівля товарами у 2022 році продемонструвала певну стійкість, попри значні виклики, спричинені війною між Росією та Україною. За перші три квартали року річне зростання обсягів торгівлі в середньому становило 4,2%, однак у четвертому кварталі відбулося квартальне скорочення на 2,4%, що сповільнило річний темп зростання до 2,7%. У підсумку результати за 2022 рік виявилися слабшими, ніж очікувалося за прогнозами СОТ, які використовувалися для моделювання економічних наслідків війни.

Оцінки зростання обсягів торгівлі у 2022 році підтверджують висновки першого звіту СОТ про кризу в Україні, у якому прогнозувалося падіння зростання до рівня 2,4–3,0%.

Аналітики виокремили кілька ключових факторів, які призвели до спаду торгівлі наприкінці 2022 року. Основні з них такі:

1. Високі ціни на продовольство. Історично високі ціни на зернові, такі як пшениця, особливо гостро вплинули на країни Близького Сходу та Африки, які до початку війни значною мірою залежали від імпорту цих продуктів з України та Росії.

2. Криза в енергетичній системі. Високі ціни на енергоносії найбільше позначилися на європейських країнах у зимовий період, коли постачання російського газу було значно обмежене. Це суттєво ускладнило функціонування економік, залежних від імпорту енергії.

3. Зниження реальних доходів і попиту на імпорт. Вразливі економіки були змушені скоротити витрати на імпорт та шукати нових постачальників і продукти для задоволення базових потреб, що позначилося на обсягах міжнародної торгівлі.

Очікуване зростання ВВП у Європі було переглянуто в бік підвищення на 0,7%, що стало додатковим стимулом для торгівлі всередині ЄС і додало позитивної динаміки у світових підсумках. Однак регіон "Європа", до якого входить і Україна, демонструє неоднорідні результати. Експорт та імпорт України впали на 33% та 23% відповідно через військове вторгнення у 2022 році і ще не відновилися до довоєнного рівня.

Прогнози щодо зростання експорту в різних регіонах виглядають наступним чином: Північна Америка очікує зростання експорту на 3,3%, Азія — на 2,5%, Європа — на 1,8%. Більш стримане зростання прогнозується для Середнього Сходу — 0,9%, Південної Америки — 0,3%. Натомість в Африці прогнозується скорочення експорту товарів на -1,4%, що свідчить про наявність значних викликів для економіки регіону. Ці дані відображають загальну нерівномірність відновлення міжнародної торгівлі у різних частинах світу.

Ключові аспекти трансформації світових торговельних режимів на сучасному етапі значною мірою визначаються впливом кількох важливих чинників, серед яких:

- цифрова торгівля. Завдяки розвитку інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій цифрова торгівля стає домінуючою складовою міжнародної економіки. Вона охоплює онлайн-продажі товарів і послуг, використання електронних платформ для торгівлі, а також цифрову інфраструктуру, яка полегшує глобальні транзакції. Цей тренд значно змінює традиційні моделі торгівлі, сприяючи прискоренню обміну, зменшенню транзакційних витрат і розширенню доступу до ринків навіть для малих і середніх підприємств. «Завдяки використанню інформаційних технологій, вона перетворює традиційні підходи до торгівлі, створюючи миттєвий трансграничний обмін даними, стаючи основою глобального бізнесу. Такі трансформації вимагають розробки нових правил і стандартів, враховуючи питання кібербезпеки та приватності» [29].

Електронна комерція, яка включає онлайн-ринкові платформи, електронні платежі та цифрову рекламу, демонструє вражаюче експоненційне зростання. Водночас обмін цифровими послугами, такими як хмарні обчислення, розробка програмного забезпечення та онлайн-освіта, активно руйнує географічні бар'єри, відкриваючи нові можливості для бізнесу та споживачів у всьому світі. «Дана трансформація призвела до збільшення потреби в міжнародних правилах і угодах, як вирішують унікальні виклики, пов'язані з цифровою торгівлею. На перший план вийшли питання, пов'язані з захистом інформації конфіденційних даних, інтелектуальної власності та електронних платежів» [7].

- зростання регіональних торговельних угод, таких як Угода про транстилантичне партнерство (ТТІР), Регіональна комплексна економічна партнерська угода (РСЕР) та Угода про об'єднану торгівлю та інвестиції (СРТРР), свідчить про зміни у структурі глобальної торгівлі. Ці угоди встановлюють нові правила та регулюють торговельні відносини між країнами, враховуючи їхні потреби та інтереси. «Вони свідчать про пошук нових стратегій у торговельних відносинах між країнами, сприяють розвитку торгівлі, усувають бар'єри та створюють сприятливі умови задля більш передбачуваного торгового середовища, створюють виклики в плані гармонізації та регулювання партнерських стосунків між країнами, враховуючи специфічні економічні чи геополітичні інтереси країн-учасниць» [14].

- протекціонізм і торговельні війни: збільшення протекціонізму, а також спалахи торгових суперечок і торгових війн, суттєво вплинули на міжнародну торгівлю. У багатьох країнах це призвело до зменшення діалогу між державами та введення нових тарифів на імпортовані товари. Такі дії викликали напругу в міжнародних торговельних відносинах і негативно позначилися на світовому обміні товарами та послугами. Ці тенденції підкреслюють важливість пошуку компромісів та відновлення конструктивного діалогу для забезпечення стабільності у глобальній економіці. «Як приклад, натягнуті стосунки між двома найбільшими економіками світу: Сполученими Штатами та Китаєм, стали

центральними в данному питанні. Збільшення протекціонізму та торговельних суперечок між країнами впливає на глобальну торговельну систему, проводиться уповільнення світової торгівлі та економічної невизначеності та недовіри до країн-партнерів» [32]. «Введення мит та інших обмежень на міжнародну торгівлю може призвести до зменшення обсягів та напруги в міжнародних відносинах. Вкрай важливо проаналізувати наслідки таких дій для глобальної торгової системи та дослідити шляхи вирішення конфлікту. Прихильники політики вільної торгівлі критикують протекціонізм за три ключові моменти: у довгостроковому періоді підриваються основи національного виробництва, що, свою чергу, пов'язано з послабленням конкурентного тиску з боку світового ринку; знижується добробут споживачів: через введення протекціоністських заходів спостерігається зростання цін на товари; посилюються антагонізми між державами та створюється загроза стабільності безпеки світового господарства» [32].

- сприяння сталій торгівлі, зміна підходів до міжнародних торговельних відносин Концепція сталої торгівлі відображає зміну парадигми в міжнародній торгівлі, де поряд із економічними факторами дедалі більше уваги приділяється екологічним та соціальним аспектам. Торговельні угоди все частіше включають положення, що стосуються зміни клімату, трудових прав і захисту навколишнього середовища. Екологічний вплив торгівлі стає критичним питанням, яке постійно обговорюється на різних рівнях. Так само важливими є вимоги до забезпечення прав людини та дотримання соціальних стандартів у рамках угод про вільну торгівлю. Це є ключовим елементом у формуванні сталої економіки. Для реалізації цих змін необхідно створювати сучасні стандарти та ефективні механізми оцінки впливу торгівлі на сталий розвиток. Відповідальна торгівля стає не просто вибором, а необхідністю в умовах глобальних викликів.

- торговельний обмін послугами: сьогодні обмін послугами відіграє все важливішу роль у глобальній торгівлі, особливо в таких сферах, як фінанси, консалтинг, інформаційні технології (зокрема, розробка програмного

забезпечення, аналіз даних і телемедицина), туризм та транспорт. Цей сектор стає рушієм економічного зростання, сприяючи поширенню інновацій та розвитку нових форм співпраці між країнами. «Необхідно відмітити прогрес віддаленої роботи та інновації в інформаційних технологіях, що дозволило компаніям пропонувати свої послуги в усьому світі, роблячи значний внесок в економіку. Це відкрило нові можливості для світового ринку: зросли обсяги торговельного обміну послугами, підвищилась складність глобальних ланцюгів постачання, зросла якість та вимоги уваги до навичок робочої сили та інфраструктури» [28].

Формування глобального обміну послугами значною мірою залежить від політики урядів країн, які є лідерами світової торгівлі. Зокрема, політика США спрямована на збереження свого глобального лідерства та захист домінуючих позицій західних держав від конкурентів.

Показовими прикладами є перегляд адміністрацією президента США Дональда Трампа (2017–2021 рр.) угоди NAFTA, вихід країни з Транстихоокеанського партнерства (TPP) та порушення зобов'язань перед Світовою організацією торгівлі (СОТ). Аналогічно, вихід Великої Британії з Європейського Союзу (31 грудня 2020 р.) став іще одним прикладом змін у міжнародній торговельній політиці, які впливають на глобальний обмін послугами. «Нова торговельна політика відкритої стратегічної автономії ЄС також по суті є політикою економічного патріотизму, адже вона відкрито проголошує більш жорстке забезпечення власних прав та інтересів країн ЄС» [12].

- глобальні ланцюги постачання: Сучасні глобальні ланцюги постачання стають дедалі складнішими: товари проходять кілька етапів виробництва та обробки в різних країнах. Така інтеграція відкриває нові можливості для міжнародної торгівлі, підвищуючи ефективність і сприяючи економічному зростанню. Одночасно з цим зростає і вразливість до ризиків, таких як перебої в постачанні, геополітичні конфлікти, природні катаклізми чи економічні кризи,

що можуть спричинити розриви в ланцюгах постачання. Управління цими викликами є ключовим завданням для забезпечення стабільності глобальних торговельних процесів. «Використання передових технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, можуть полегшити торговельні операції задля оптимізації торгових процесів та забезпечення безпечних прозорих системи для перевірки транзакцій і відстеження походження продуктів» [8].

Таким чином, можна відмітити, що сучасні ланцюги постачання стали складними мережами, що охоплюють багато країн із різною спеціалізацією на етапах виробництва та складання. Вони забезпечують ефективність і економічність, але залишаються вразливими до збоїв, зумовлених пандемією, військовими конфліктами та політичною нестабільністю. Для підвищення стійкості необхідна диверсифікація та підтримка міжнародних організацій. Всесвітня торговельна організація (ВТО) та Світова організація торгівлі (СОТ) є ключовими у регулюванні глобальної торгівлі, сприяючи адаптації до нових викликів. Прогнози міжнародних організацій свідчать про необхідність системного підходу до міждисциплінарних досліджень для оцінки глобальних економічних процесів. «Сучасна трансформація торговельних режимів створює нові можливості для підприємств, споживачів і країн в цілому. Проте, вона також створює виклики, які потребують обачності та гнучкості в управлінні та регулюванні. Міжнародна співпраця та пошук спільних рішень становлять ключ до досягнення сталого розвитку і процвітання в умовах сучасного глобального ринку» [23].

2.2. Зміни у зовнішньоекономічній діяльності України в умовах війни

Зовнішньоекономічна діяльність України зазнала за останні декілька років значних змін. «Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації (РФ) проти України та введений воєнний стан призвели до виникнення труднощів та

проблем в усіх сферах національної економіки, а особливо у сфері зовнішньоекономічної діяльності країни» [16] Як зазначається у [54] «Військова агресія в Україні відкинула на роки рівень економічного розвитку, викликала значні втрати людського капіталу, зруйнувала інфраструктуру і ланцюги торгівлі сільськогосподарською продукцією та завдала величезної шкоди виробничим можливостям через втрату електроенергії та фіксації курсу НБУ адміністративними методами.»

У квітні 2022 року активні бойові дії охоплювали шість областей України, які забезпечували близько 20% ВВП країни та мали ключове значення для економічного розвитку й зовнішньоекономічної діяльності. Ці події призвели до суттєвих змін у обсягах і структурі експортно-імпортних операцій України впродовж 2022 року.

Згідно з прогнозами Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) і Світової продовольчої організації (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO), протягом 10 років з 2020 по 2029 роки, Україна мала покращувати свою позицію на світовому ринку увійти в ТОП-5 країн експортерів зернових, збільшивши свою частку до майже 14 %. Таким чином, в кінці десятиріччя, на ринку пшениці Україна мала займати 6 місце з виробництва пшениці, і розділити з Канадою 4 місце по об'єму її експорту, в той час Україна мала збільшити обсяги експорту кукурудзи до 31 млн тонн та зайняти 4 місце в світі. Щодо інших зернових, таких як ячмінь, овес та жито, то в Україні очікувалося збільшення експорту цих культур з 5,2 млн тонн в 2019 році до 6,4 млн тонн в 2029 році, тим самим мала зміцнити свої позиції на світовому ринку і зайняти 5 місце в світі

За прогнозами Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) та Світової продовольчої організації (FAO) [11], у період з 2020 по 2029 роки Україна могла би суттєво покращити свої позиції на світовому ринку зернових. Очікувалося, що частка країни у глобальному експорті зернових зросте до 14%, дозволивши їй увійти до ТОП-5 найбільших експортерів. На

ринку пшениці прогнозувалося, що Україна посідатиме 6-те місце за обсягами виробництва та розділить 4-те місце з Канадою за експортом. Обсяги експорту кукурудзи мали зрости до 31 млн тонн, що забезпечило б Україні 4-те місце у світі. Експорт інших зернових культур (ячмінь, овес, жито) мав збільшитися з 5,2 млн тонн у 2019 році до 6,4 млн тонн у 2029 році, закріпивши за Україною 5-те місце на світовому ринку. Ці прогнози підкреслюють потенціал України як ключового гравця на глобальному аграрному ринку.

Повномасштабне вторгнення спричинило серйозні побоювання щодо можливої втрати Україною позицій на зовнішніх ринках, зокрема щодо її ролі на світовому ринку зерна. Це викликало занепокоєння з приводу продовольчої безпеки, загрози голоду та соціальної нестабільності в окремих країнах Африки, як зазначає Сохацька О. у статті [55] Ключовою проблемою для зовнішньоекономічної діяльності України стало обмеження торговельної логістики. Зокрема, північні та східні напрямки були заблоковані через Республіку Білорусь і Російську Федерацію, а українські морські порти на півдні опинилися під блокадою. У цих умовах західний напрямок залишився єдиним шляхом для здійснення зовнішньої торгівлі.

«У 2020 році світ був в стані застою під час пандемії Ковід-19, але світова економіка вже у 2021 році почала відновлюватися і стрімко зростати. Якщо у 2020 році зменшення споживання у світі спричинило велике зниження виробництва і, відповідно, зменшення потреби у сировини, то вже у 2021 році попит стрибнув так швидко, що виробники не встигали його задовольняти, що спричинило світовий ріст цін на сировину. Для сировино-орієнтованої економіки України це означало відновлення економіки і ріст номінального внутрішнього валового продукту (ВВП) у 2021 році більше ніж на 3%» [60].

Отже за даними [38; 60], у 2021 році зовнішня економіка України демонструвала позитивну динаміку відновлення після пандемії COVID-19, яка призвела до скорочення торговельних операцій у світі. За підсумками року експорт зріс на 38%, а імпорт – на 35% порівняно з 2020 роком. Водночас

негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами збільшилося: різниця між експортом та імпортом сягнула 5,2 млрд дол. США, що перевищує показник 2020 року, який становив 5,0 млрд дол. США. Високі темпи зростання у 2021 році частково пояснюються ефектом низької бази порівняння через глобальне скорочення товарообігу в 2020 році на тлі пандемії. Більш об'єктивною є оцінка приросту товарообігу з 2019 року: у порівнянні з цим роком приріст у 2021 році становив 28%.

У 2022 році, через повномасштабне вторгнення, зовнішня економіка України зазнала значного обвалу, спричиненого скороченням експортного виробництва та ускладненням, а в окремих регіонах — блокуванням експортної логістики. Єдиним працюючим каналом для зовнішньоекономічних зв'язків України зі світом залишився західний кордон, який мав обмежену пропускну здатність через перевантаження. Як результат, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами не тільки збереглося, але й суттєво зросло, досягнувши 15,3 млрд дол. США. [38]. Основною причиною різкого збільшення негативного сальдо стало зростання вартості імпорту певних товарів, необхідних для забезпечення внутрішніх потреб країни, таких як паливно-енергетичні ресурси, машини, устаткування і транспорт, а також продукція хімічної промисловості. На рисунку 2.1 представлено зміну (скорочення) експорту та імпорту порівняно з довоєнним [38]

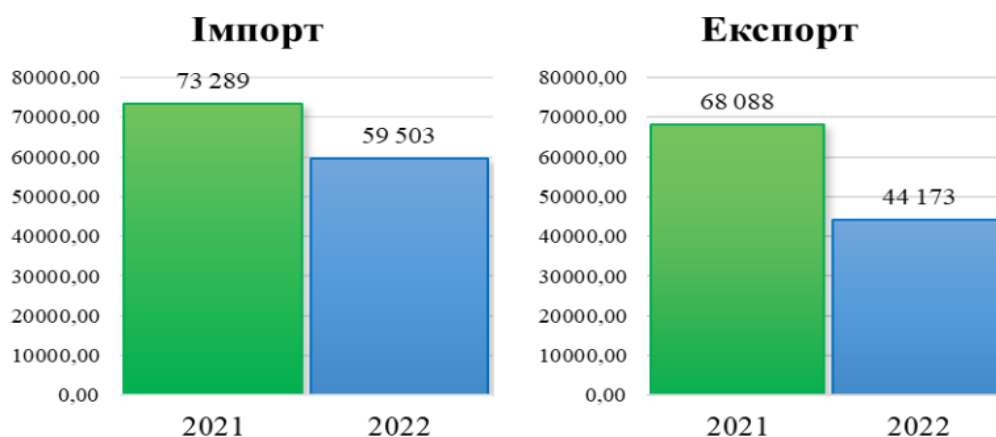

Рисунок 2.1. - Стан зовнішньої торгівлі товарами за 2021р. та 2022 р., млн дол. США. Складено за матеріалами [47, 48].

Необхідно зазначити, що реальний вплив військових дій на експорт та імпорт України є значно більшим, оскільки офіційна статистика враховує два довоєнні місяці — січень і лютий 2022 року, коли країна успішно відновлювала економіку після пандемії COVID-19. За прогнозами, 2022 рік мав стати одним із найуспішніших для зовнішньої торгівлі України.

Це підтверджується змінами у щомісячних обсягах товарної структури імпорту за 2021 та 2022 роки, що відображені на рис. 2.2.

За даними наведеного рис. 2.2 видно, що після перших двох місяців 2022 року імпорт скоротився майже вдвічі. Для підтримки функціонування економіки в умовах воєнного часу, 25 лютого 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив перелік товарів критичного імпорту [17].

Окрім того, Кабінет Міністрів видав рекомендації Національному банку України щодо забезпечення належного здійснення транскордонних валютних платежів за операції з імпорту товарів, що входять до переліку критичного імпорту. До цього переліку були включені товари, необхідні для підтримки виробництва, оскільки економіка України значною мірою залежить від енергоносіїв, а також для забезпечення лікування населення.

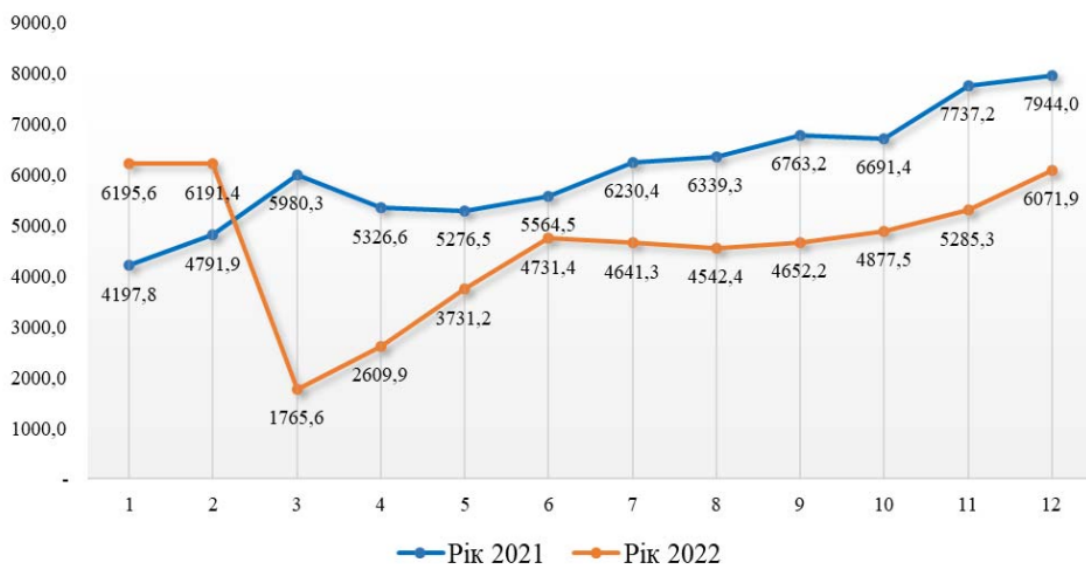

Рисунок 2.2. - Обсяги товарної структури імпорту за 2021 - 2022 рр, млн дол. США

Складено за матеріалами [47, 48].

Зокрема, до критичного імпорту входили нафта та нафтопродукти, гази нафтові і вугілля, а також лікарські засоби та медичні вироби різного призначення. У 2022 році Кабінет Міністрів відмінив перелік товарів критичного імпорту (на прохання Європейської Бізнес Асоціації), оскільки документ (постанова) обмежував імпорт товарів під час воєнного стану та розрахунки у валюті та ввів нову постанову про Перелік послуг, робіт, прав інтелектуальної власності, інших немайнових прав, призначених для продажу (оплатної передачі), що відміняла валютні обмеження для розрахунків за будь-які товари, також було скасовано і Перелік критичного імпорту товарів, залишилися тільки обмеження щодо імпорту послуг [42].

За підсумками 2021 року у порівнянні до 2020 року спостерігалось відновлення, що позитивно відобразилося на українському експорті товарів, який зріс на 38% і становив 68,1 млрд дол. США (рис. 2.3).

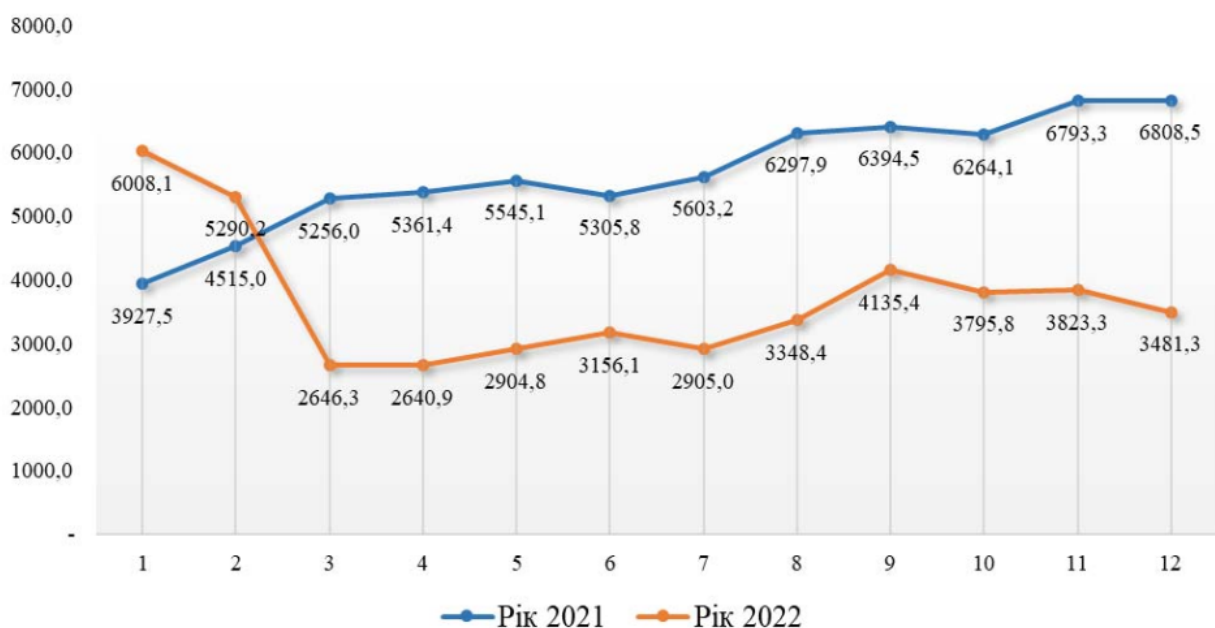

Рисунок 2.3.- Обсяги товарної структури експорту у 2021-2022 рр., млн дол. США

Складено за матеріалами [46,47].

Після пандемії основною особливістю українського експорту стало збільшення вартісних надходжень при зменшенні фізичних обсягів товарів. Це відбулося через зростання світових цін і попиту на основні експортні товари України, зокрема на залізну руду, метали, соняшникову олію та зернові. Однак Світовий банк прогнозував зниження світових цін через зменшення попиту, що створювало ризики для України у вигляді зменшення вартісних надходжень від експорту. Ці зміни призвели до коригування товарної структури експорту та зміщення пріоритетів у галузях. Детальніше з товарною структурою експорту можна ознайомитися в другому розділі цього дослідження. Перші негативні наслідки війни стали очевидними вже в березні, коли експорт впав на 50% порівняно з лютим 2022 року.

Відновлення експорту почалося в травні 2022 і відбувалося повільно. Найбільший обсяг експорту з початку військової агресії був зафіксований у вересні 2022 року (4,135 млрд дол. США), як результат розблокування портів України у Чорному морі. Світова подія – ініціатива про створення «зернового коридору» була реалізована 22 липня 2022 року: у Стамбулі Україна підписала угоду із Туреччиною та ООН щодо вивезення зерна з українських портів. РФ підписала дзеркальний договір. «Зерновий коридор» вирішив одну із логістичних проблем для українського експорту та зберіг статус України на світових ринках як великого постачальника агропродукції, а також зменшив обвал економіки і змінив на краще становище локальних виробників агропродукції [33].

2021 рік став періодом відновлення зовнішньої економіки України після глобальної пандемії COVID-19. Прогнози на 2022 рік були оптимістичними, зокрема, очікувалося, що Україна змінить структуру зовнішньої торгівлі, адаптуючись до зниження попиту та споживання товарів у світі. Однак, війна стала непередбачуваним фактором, який значно ускладнив економічну ситуацію в країні. Без війни Україна могла б стикатися з іншими економічними

проблемами, такими як негативне сальдо зовнішньої торгівлі та дефіцит платіжного балансу, але 2022 рік став викликом, що перевершив усі прогнози.

Аналіз галузевої структури товарного експорту та імпорту України у 2021 і 2022 роках виявляє, що українська зовнішня економіка залишається здебільшого орієнтованою на експорт товарів, частка яких перевищує 80% у загальному обсязі експорту. Проте характер зовнішньоекономічної інтеграції України є сировинним, оскільки основну частину товарного експорту становлять природні ресурси. Це створює виклики для розвитку економіки та вимагає вдосконалення структури експорту через збільшення частки продукції з високим рівнем технологічної обробки. [22].

Таким чином, український експорт в основному складався з продукції, що потребує мінімальної переробки, що підтверджує сировинну спрямованість економіки країни. Найбільшими статтями експорту є залізна руда, металургійні напівфабрикати та аграрні товари. Випуск більшої кількості сировини підвищує її собівартість, тому цей вид експорту має обмежений потенціал для зростання. Щодо імпорту, основні категорії товарів після енергоносіїв належать до продукції з високим потенціалом розвитку, зокрема сільськогосподарської техніки, мобільних телефонів та комп'ютерів, де собівартість виробництва знижується з впровадженням нових моделей. Зміни галузевої структури імпорту за 2021 та 2022 роки наведено на рис. 2.4.

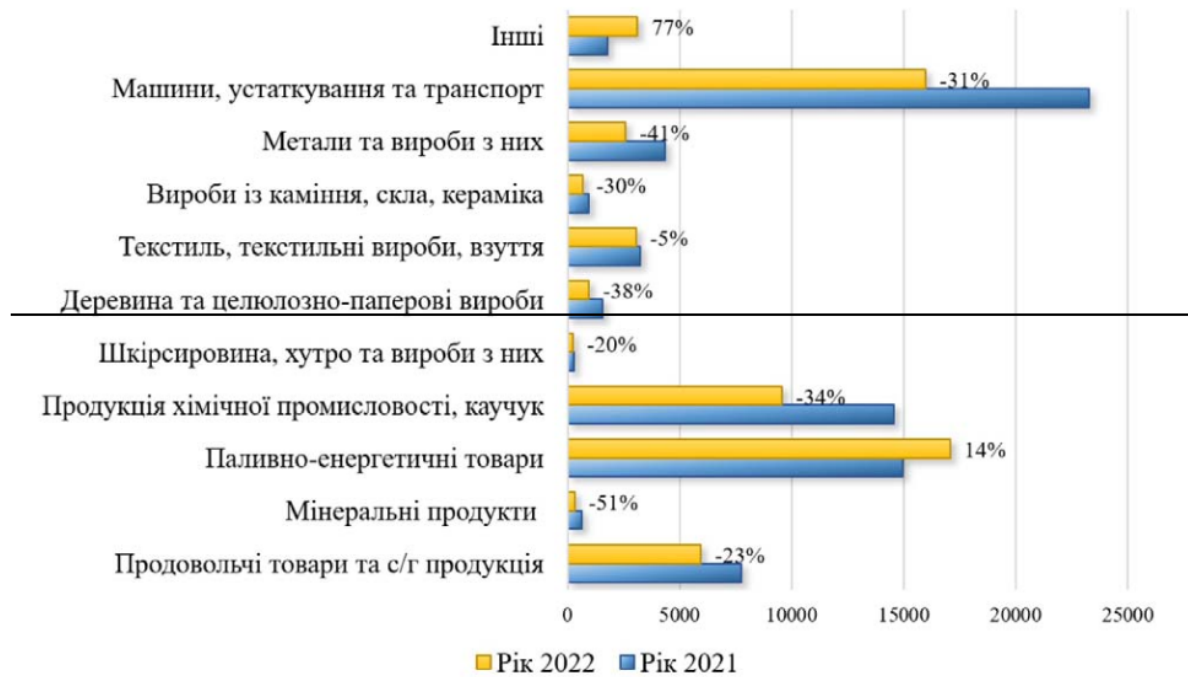

Рисунок 2.4.- Порівняння галузей українського імпорту за 2021 та 2022 рр., млн дол. США

Складено за матеріалами [47,48].

За підсумками 2021 року імпорт товарів в Україну у порівнянні з 2020 роком становив 73,3 млрд дол. США. Однією із найголовніших причин зростання імпорту було відновлення економіки після пандемії, зростання попиту на товари, а отже і збільшення виробництва, що вплинуло збільшення Україною витрат на закупівлю товарів з-за кордону. Зростання імпорту за іншими категоріями було меншим, або навпаки скоротилося порівняно з 2020 роком, але 3 найголовніші галузі імпорту України: машини, устаткування та транспорт; паливноенергетична продукція та товари хімічної промисловості склали зростання імпорту. Фізичні обсяги поставок імпорту також зростали на противагу фізичним обсягам експорту, що скорочувалися, така ситуація може призвести до зростання негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами і спричинити проблему для української економіки у наступних роках.

За підсумками 2021 року імпорт товарів до України склав 73,3 млрд дол. США, що стало результатом економічного відновлення після пандемії.

Збільшення попиту на товари призвело до росту виробництва та відповідно до зростання витрат на імпорт. Хоча інші категорії імпорту зросли меншою мірою або скоротилися, три основні групи – машини, устаткування та транспорт, паливно-енергетичні товари та хімічна продукція – сприяли основному зростанню імпорту. Також зростали фізичні обсяги імпорту, тоді як фізичні обсяги експорту скорочувалися, що могло призвести до погіршення сальдо зовнішньої торгівлі та економічних викликів у наступні роки.

У 2022 році імпорт стрімко зростав з березня по червень, намагаючись повернутися до довоєнних рівнів. Основними статтями імпорту залишалися енергоносії, а також машини, устаткування та транспорт, що було необхідно для відновлення мобільності і функціонування підприємств. Водночас найбільший зріст імпорту спостерігався в категорії «інші» – на 77%, що зумовлено необхідністю гуманітарної допомоги та дипломатичних вантажів у воєнний час. У 2021 році експорт товарів зріс на 38% і склав 68,1 млрд дол. США. Цей приріст став результатом зростання вартості сировини на світових ринках та інфляційних процесів, і був забезпечений переважно трьома основними секторами економіки (рис. 2.5)

Початок 2021 року відзначався значним збільшенням експорту залізної руди, що позитивно вплинуло на зріст експорту металів, мінеральних продуктів і виробів. Для металургійної продукції зростання фізичних обсягів експорту супроводжувалося також нарощенням вартості товарів. Водночас у секторі сільськогосподарської продукції, незважаючи на зниження фізичних обсягів поставок, відбулося суттєве збільшення вартісних надходжень.

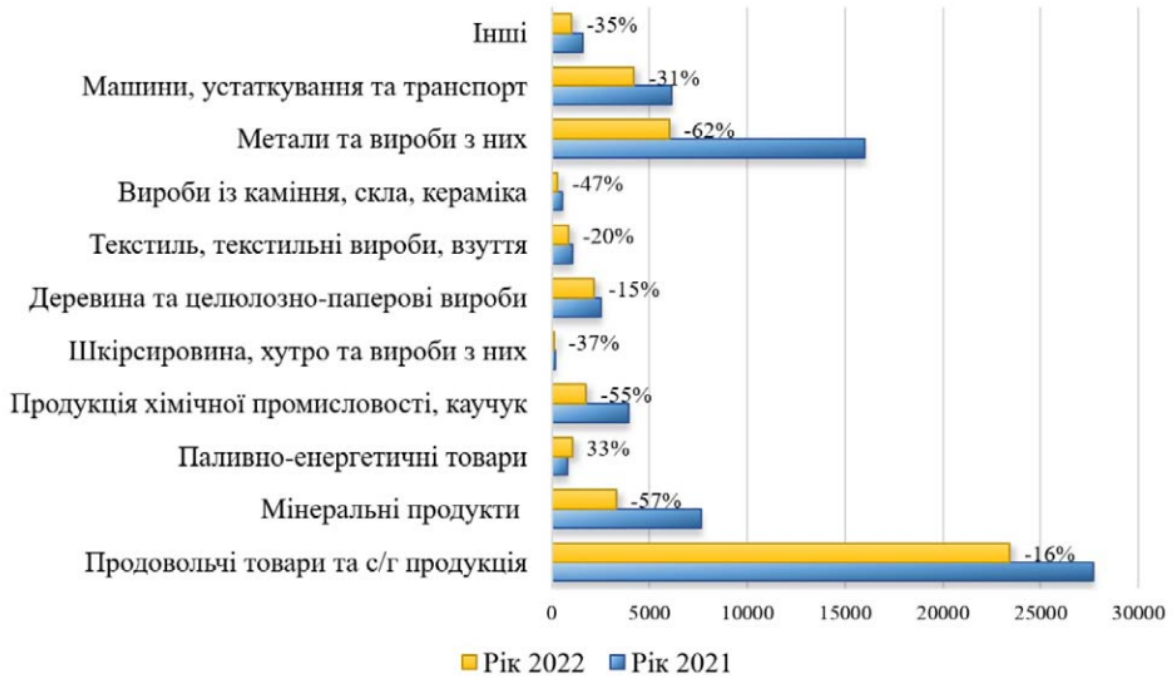

Рисунок 2.5. Порівняння галузей українського експорту за 2021 та 2022 рр, млн дол. США

Складено за матеріалами [47,48].

Це явище можна пояснити зростанням світових цін на такі ключові експортні товари України, як зернові культури, соняшникова олія та метали. Згідно з прогнозами Світового банку, зменшення попиту на ці товари у 2022 році могло призвести до зниження вартісних надходжень, незважаючи на скорочення обсягів експорту.

Зернові культури та сільськогосподарська продукція залишалися одними з найбільших категорій експорту України у 2022 році. Незважаючи на 16% скорочення експорту зернових культур, цей спад був меншим у порівнянні з іншими секторами, адже на початку війни Україна вдало реалізовувала сільськогосподарську продукцію. Географічне розміщення аграрних підприємств по всій країні також сприяло стабільності поставок. Липнєве підписання угоди про «зерновий коридор» та розблокування портів у серпні 2022 року дозволили збільшити експорт у вересні, що стало найбільшим обсягом

експорту за період війни. Однак значне падіння на 62% експорту залізної руди та чорних металів обумовлено логістичними проблемами на сході України, де розташовані основні металургійні підприємства.

Серед важливих факторів, які сприяли відновленню експорту в Україні, є підписання зернової угоди, поліпшення логістичних маршрутів через покращення інфраструктури прикордонних областей, збільшення пропускних спроможностей на кордонах і відкриття нових пунктів пропуску. Важливим кроком для підтримки експорту стало також підписання Угоди з ЄС щодо лібералізації вантажних автомобільних перевезень.

Щодо географічної структури, то варто відмітити наступне. У 2021 році не було значних змін у регіональній структурі зовнішньої торгівлі України, але ситуація змінилася після повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році. Військова агресія призвела до суттєвого скорочення торговельних відносин не тільки з Росією, а й з її союзником Білоруссю, хоча з Казахстаном скорочення обсягів торгівлі було менш помітним. За підсумками 2021 року країни СНД становили 19% імпорту та 11% експорту України, тоді як на кінець 2022 року їх частка зменшилася до 14% в імпорті та 6% в експорті.

Країни ЄС залишалися найбільшими торговими партнерами України в обох роках. У 2021 році частка Європейського Союзу в українському імпорті і експорті становила 40% і 39% відповідно. Однак до кінця 2022 року ці показники збільшилися: частка ЄС в імпорті України зросла до 46%, а в експорті — до 63%.

У 2021 році Україна експортувала більше товарів до ЄС, ніж імпортувала з цього регіону. Проте для підтримки виробництва країна потребувала імпорту паливноенергетичних товарів, зокрема з країн ЄАЕС, де основним постачальником залишалася Росія. Імпорт паливно-мастильних матеріалів з РФ став основною складовою торговельних відносин України з Росією (рис. 2.6)

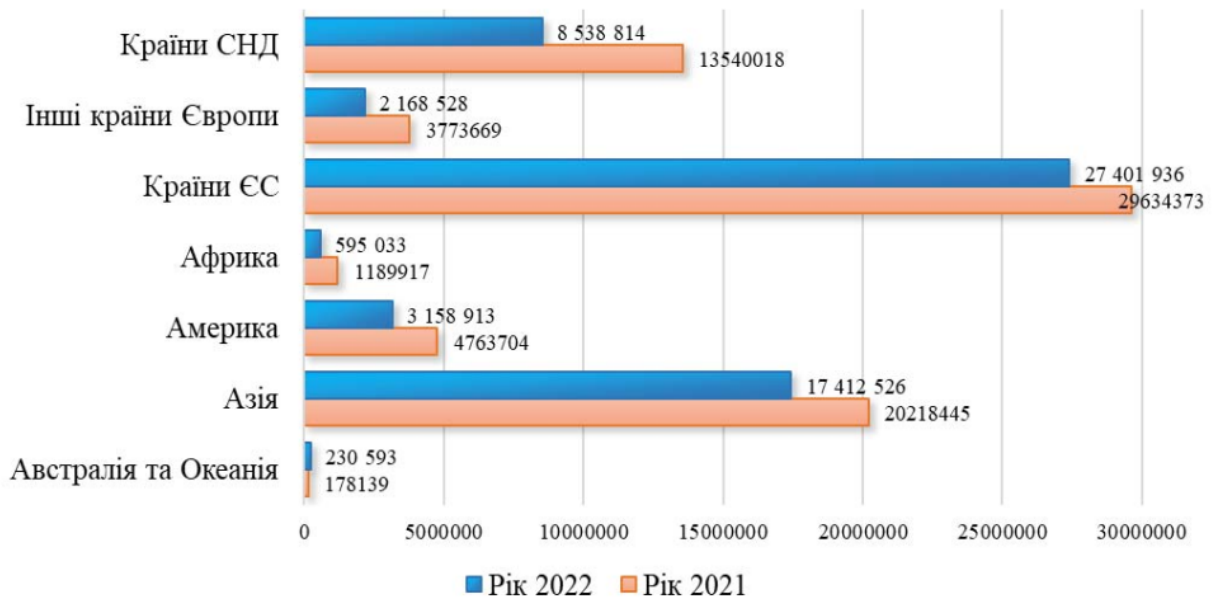

Рисунок 2.6. Обсяги імпорту України за географічною структурою у 2021 та 2022 рр, тис. дол. США

Складено за матеріалами [47,48].

У 2021 році найбільша питома вага імпорту припадала на Китай (14,97%), Росію (9,08%), Німеччину (8,18%) та Польщу (6,79%). У 2022 році лідером за обсягами імпорту для України залишився Китай, з показником 14,58%. Друге місце посіла Польща з 9,33%, а Німеччина закріпила за собою третє місце з 7,47%.

Значно зріс імпорт товарів із Болгарії — з 0,74% до 3,46%, а також з Туреччини, частка якої збільшилась до 5,65%. Водночас, через військові дії, товарообіг з країною-агресором РФ та Білоруссю значно скоротився. За перші два місяці війни частка імпорту з РФ склала 9,34%, а з Білорусі — 2,39%.

Географічна структура української зовнішньої торгівлі товарами у 2021 році майже не змінилася. ЄС залишався основним торговим партнером України, і частка ЄС в українському імпорті зросла з 39,6% до 39,9%. Обсяг експорту до ЄС зріс майже вдвічі (49,3%), завдяки збільшенню поставок споживчих товарів і промислових матеріалів. Також відбулося збільшення експорту промислових матеріалів до країн ЄАЕС, а товарообіг з РФ зростав, хоча імпорт перевищував

експорт, що спричинило збільшення негативного сальдо зовнішньої торгівлі. Найбільшими торговими партнерами України у 2021 році були Китай (11,75% експорту), Польща (7,68%) та Туреччина (6,08%). Росія складала 5,01% від загального українського експорту.

У 2022 році ЄС залишався найбільшим торговим партнером України, хоча частка українського експорту з іншими країнами, зокрема з країнами СНД і Азії, скоротилася на користь збільшення партнерства з ЄС (рис. 2.7).

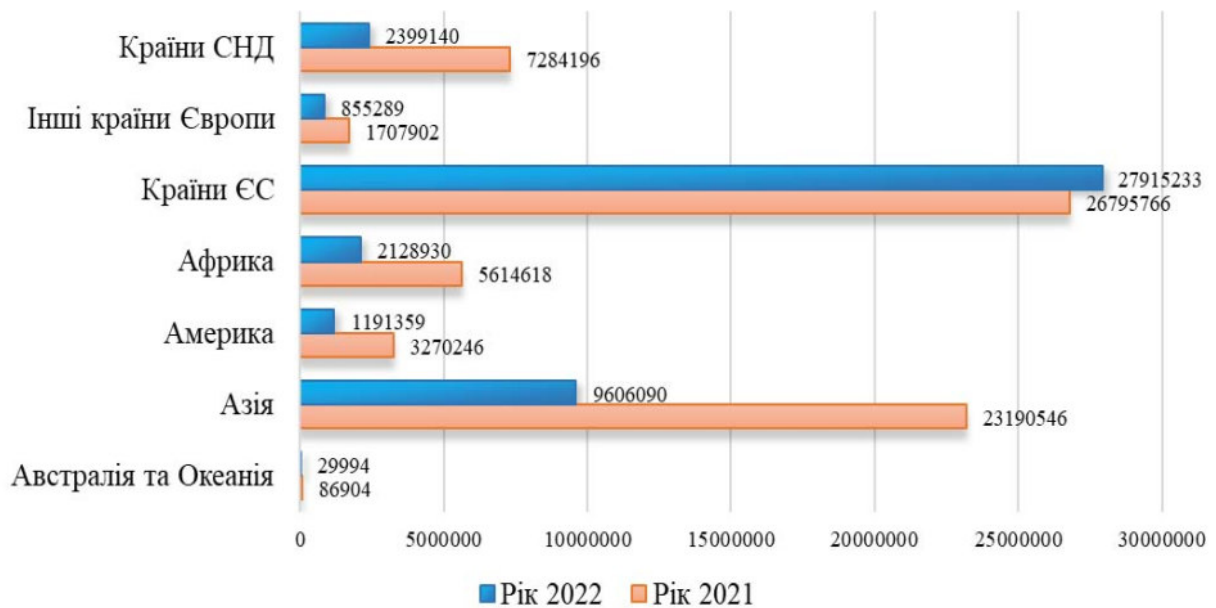

Рисунок 2.7 Обсяг експорту України за географічною структурою у 2021 та 2022 рр., тис. дол. США

Складено за матеріалами [47,48].

Варто відмітити, що у 2022 році значною зміною в географічній структурі українського експорту стало те, що Польща посіла перше місце серед країн-реципієнтів українських товарів, з часткою 15,7% від загального обсягу експорту. Друге місце зайняла Румунія (8,74%), за нею йдуть Туреччина (6,66%), Німеччина (5,13%) та Угорщина (5,15%). Частка Китаю в експорті України знизилася майже вдвічі, склавши 5,59%. Що стосується країн СНД, то основним напрямком експорту залишалася Молдова, з часткою 2,09%. Росія, яка раніше

була важливим торговим партнером, після початку війни втратила свою частку в експорті, знизившись до 1,08%.

Загалом, ключовою зміною стало майже повне припинення торговельних відносин з РФ та Білоруссю, а також значне зміцнення позицій ЄС як основного торгового партнера України. Польща, яка раніше була на другому місці, в 2022 році стала головним напрямком українського експорту [49].

Таким чином, проаналізувавши ситуацію, можна відзначити наступні особливості:

2021 рік характеризувався відновленням зовнішньої економіки України на тлі глобального відновлення після пандемії COVID-19. Прогнози для 2022 року були оптимістичними, з передбаченням подальшого зростання зовнішньої торгівлі. Однак, повномасштабне вторгнення Росії до України значно обрушило зовнішньоекономічну активність, що призвело до скорочення експорту на 35% та імпорту на 19%. Незважаючи на початкові високі показники у січні-лютому 2022 року, економіка країни пережила значні труднощі вже з березня 2022 року, а максимальні обсяги експорту були зафіксовані лише у вересні 2022 року (4,135 млрд дол. США) після розблокування українських портів.

В структурі експорту України відбулися значні зміни. Зберігся високий попит на сільськогосподарську продукцію завдяки «зерновому коридору» та стратегічному розташуванню аграрних підприємств. Однак експорт залізної руди та чорних металів значно скоротився через зруйновані підприємства на територіях бойових дій та пошкоджену інфраструктуру. Також спостерігалось скорочення обсягів експорту мінеральних добрив на 57%, в той час як експорт машин і устаткування, хоч і був порівняно меншим, зріс порівняно з попередніми роками.

У структурі імпорту основні категорії залишились без змін: найбільше Україна імпортувала енергоносії, а також машини, устаткування та транспорт для забезпечення мобільності та відновлення роботи підприємств під час війни. Продукція хімічної промисловості також залишалась важливою складовою

імпорту. Однак, найбільший зріст продемонструвала категорія «інші», що на 77% зростає, що пояснюється постачанням гуманітарної допомоги, дипломатичних вантажів, а також міжнародних експресвідправлень.

З 2022 року суттєво змінилась регіональна структура зовнішньої торгівлі України. Європейський Союз залишався головним торговим партнером України, а частка ЄС в експорті та імпорті зростає. Однак, через військову агресію РФ, суттєво скоротились зовнішньоекономічні зв'язки з Росією та Білоруссю, в той час як Польща стала найбільшим реципієнтом українських товарів. Це зумовлено зміною торговельних потоків та необхідністю коригування зовнішньоекономічної діяльності в умовах війни. Прогнозовано, що ситуація залишатиметься динамічною, і суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають враховувати ці зміни у своїй стратегії.

2.3. Прогноз тенденцій зовнішньоекономічного торговельного балансу України

Формування та ефективна реалізація експортного потенціалу України безпосередньо залежить від інтеграційних процесів, які відбуваються в глобальній економіці. Міжнародна економічна інтеграція є важливим рушієм розвитку світової економіки, оскільки вона створює нові можливості для співпраці між країнами та стимулює зростання глобальних ринків. В умовах глобалізації, інтеграція в міжнародну торгівлю відкриває для України нові шляхи для реалізації її експортного потенціалу, дозволяючи залучати інвестиції, розширювати ринки збуту та збільшувати валютні надходження.

Аналіз динаміки основних макроекономічних показників України, таких як темпи зростання ВВП, рівень інфляції, безробіття, обсяг державного боргу та зовнішньої торгівлі, дає уявлення про загальний стан економіки країни. Важливим аспектом є також аналіз розподілу ВВП за кінцевим використанням. Споживчі витрати населення традиційно становлять основну частку ВВП, що

свідчить про важливу роль внутрішнього попиту в економіці України. Розвиток інфраструктури, реалізація соціальних програм і підтримка економічної стабільності здійснюються через інвестиції та державні програми, що забезпечують необхідне фінансування для цих процесів.

Чистий експорт є одним з основних чинників економічної стабільності країни. Високий рівень експорту дозволяє збільшувати валютні надходження, що сприяє зниженню дефіциту платіжного балансу та зміцненню національної валюти. Крім того, експорт продукції сприяє розвитку виробничих секторів економіки, створенню нових робочих місць і підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на міжнародних ринках. Таким чином, ефективне використання експортного потенціалу є важливим чинником сталого економічного розвитку України та її інтеграції у світову економіку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. - Динаміка структури ВВП за кінцевим розподілом у 2005-2023 роках

Роки	Номінальний ВВП	Споживчі витрати	Валове накопичення	Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг	Чистий експорт
2005	441452	337879	99876	227252	-223555	3697,0
2010	1082569	914230	199918	549365	-580944	-31579,0
2015	1979458	1715636	303297	1044541	-1084016	-39475,0
2020	4194102	3923203	315026	1637399	-1681526	-44127,0
2021	5459574	4766568	754369	2224704	-2286067	-61363,0
2022	5191028	5408161	654629	1840563	-2712325	-871762,0
2023	6537825	6916714	989221	1868904	-3237014	-1368110,0
2023/2005	1481,0	2047,1	990,4	822,4	1448,0	-37006,0
2023/2010	603,9	756,6	494,8	340,2	557,2	4332,3
2023/2020	155,9	176,3	314,0	114,1	192,5	3100,4
2023/2022	125,9	127,9	151,1	101,5	119,3	156,9

Джерело: розраховано за даними [Сайт 47, 48].

Аналіз структури ВВП України за кінцевим використанням (табл. 2.2) демонструє негативні зміни в співвідношенні експорту та імпорту протягом останніх років. Торговий баланс, у свою чергу, має значний вплив на чистий експорт, що є важливим елементом ВВП. У стабільні економічні періоди експорт

зростає, сприяючи притоку валютних надходжень, тоді як імпорту контролюється, що зменшує торговельний дефіцит. Проте останні роки, позначені пандемією та військовою агресією, принесли нові глобальні економічні виклики, зокрема значне збільшення імпорту товарів і послуг, що погіршило торговий баланс. Співвідношення між експортом та імпортом погіршилося у 2023 році порівняно з 2020 та 2022 роками, а відновлення балансу між ними є ключовим завданням для забезпечення економічної стабільності країни.

Динаміку співвідношення експорту та імпорту в Україні за 2005-2023 рр. представлено на рисунку 2.8.

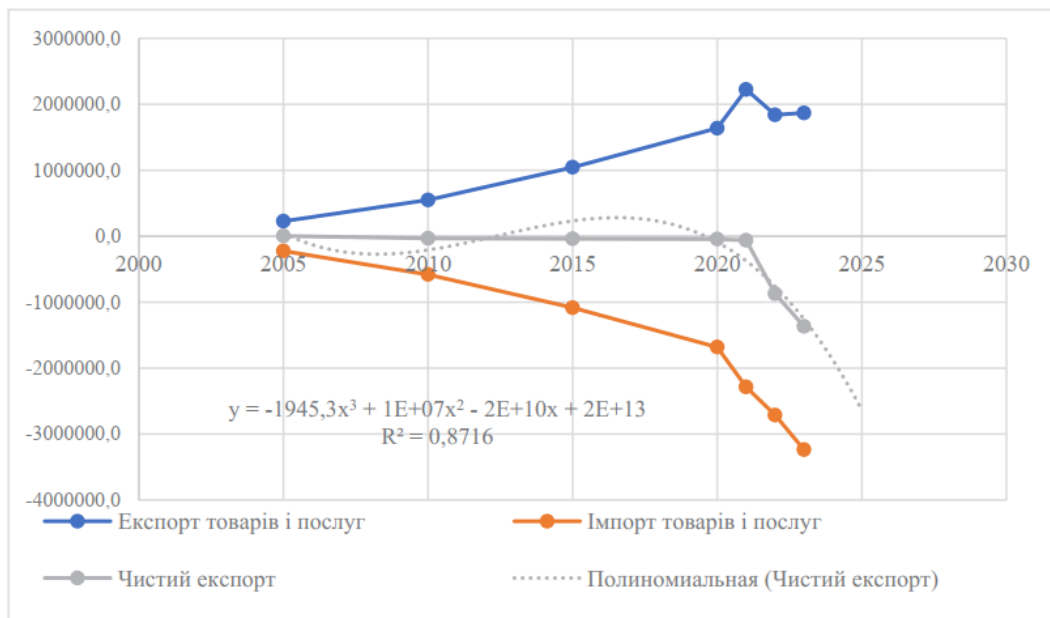

Рисунок 2.8. - Динаміка співвідношення експорту та імпорту в Україні за 2005-2023 роки [46].

Продовження тенденцій у зовнішньоекономічному торговельному балансі, що спостерігаються в 2023 році, може призвести до не найкращих прогнозів для національної економіки України до 2025 року. Великий дефіцит чистого експорту, який у 2023 році досяг рекордних рівнів, має реальну загрозу подальшого поглиблення, якщо не будуть вжиті заходи для скорочення імпорту та підтримки експорту продукції з високою доданою вартістю. Зростання

негативного торговельного балансу може викликати додаткове валютне навантаження, зменшення валютних резервів і збільшення залежності від зовнішніх запозичень. Якщо не змінити структуру експорту та імпорту, це може ослабити конкурентоспроможність національної продукції на міжнародних ринках, що, в свою чергу, загрожує економічній стабільності. Аналіз динаміки приросту ВВП за категоріями використання вказує на серйозні проблеми національної економіки, зокрема через нестабільну політичну ситуацію, недостатню державну підтримку експортноорієнтованих операцій, низький рівень інвестиційної привабливості, а також структурні проблеми у складі експорту, високий рівень інфляції та порушення логістичних зв'язків.

Повномасштабне вторгнення в Україну призвело до різкого зниження експортного потенціалу, що, у свою чергу, вимагало глибоких структурних змін у національній економіці. Військові дії, руйнування критично важливої інфраструктури та блокада основних транспортних маршрутів серйозно обмежили можливості для експорту продукції.

Відновлення експортного потенціалу потребує не тільки відбудови зруйнованої інфраструктури, а й модернізації національної економіки, орієнтуючи її на розвиток інноваційних і високотехнологічних секторів, що здатні забезпечити стійке економічне зростання навіть у таких складних умовах. Проте геополітичні ризики, внутрішні кризи та загальносвітові економічні труднощі негативно впливають на макроекономічні показники країни.

Не дивлячись на ці виклики, Україна продовжує впроваджувати реформи, спрямовані на поліпшення фінансової стабільності, залучення інвестицій та зміцнення економічної незалежності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У процесі дослідження у другому розділі було здійснено аналіз сучасного стану міжнародної торгівлі, що демонструє значні зміни в глобальних торгових режимах, викликані різноманітними факторами.

1. Встановлено, що глобальна торгова система переживає трансформації, які впливають на структуру міжнародних ланцюгів постачання, зокрема через наслідки пандемії, військові конфлікти та цінові шоки. Компанії намагаються зменшити свою залежність від окремих постачальників, тоді як уряди активно працюють над забезпеченням доступу до критично важливих ресурсів, таких як напівпровідники та рідкоземельні мінерали.

2. Згідно з прогнозами Світової організації торгівлі (СОТ), у 2023 році передбачалось зростання обсягів торгівлі товарами на 1,7%, що мало би свідчити про поступове відновлення після спаду, викликаного глобальними кризами. Однак ці позитивні тенденції супроводжуються значними ризиками, такими як геополітична напруга та зміни в екологічній політиці, які можуть суттєво вплинути на стабільність міжнародних економічних відносин.

3. Виявлено, що попри виклики, які постали перед українською економікою, у 2022 році торгівля товарами продемонструвала певну стійкість. Протягом перших трьох кварталів річне зростання обсягів торгівлі становило в середньому 4,2%, хоча в четвертому кварталі спостерігалось скорочення на 2,4%

4. Встановлено, що військове вторгнення Росії в Україну у 2022 році суттєво вплинуло на обсяги зовнішньої торгівлі. Експорт України впав на 33%, а імпорт — на 23% у порівнянні з довоєнними показниками. Це призвело до значного зниження економічної активності та потреби у нових торгових партнерствах.

5. Зміни в міжнародній торгівлі також пов'язані із зростанням регіональних торговельних угод, що відображає прагнення країн до більш тісної інтеграції та співпраці. Проте протекціоністські тенденції і торгові війни

ставлять під загрозу стабільність глобальної економіки, що потребує пошуку компромісів і відновлення конструктивного діалогу між державами.

Отже, сучасний стан міжнародної торгівлі характеризується складною динамікою змін, де нові виклики і можливості вимагають адаптації учасників ринку до нових реалій глобальної економіки. Таким чином, Україна перебуває в умовах складної трансформації міжнародної торгівлі, де необхідно враховувати як внутрішні виклики, так і глобальні тенденції. Адаптація до нових реалій та стратегічний підхід до розвитку зовнішньої торгівлі можуть стати ключовими факторами для відновлення економіки країни.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

3.1 Формування відносин стратегічного партнерства України з країнами світу

Стратегічні партнерства є важливим інструментом розвитку України, оскільки вони дозволяють залучати інвестиції, технології та знання з різних країн, що сприяє економічному зростанню та підвищенню добробуту українського народу, розвитку міжнародного співробітництва у важливих сферах та досягненню спільних цілей на взаємовигідних умовах.

Важливість розвитку стратегічного партнерства як інструменту зовнішньої політики країни визначається тим, що «довгострокове, випробуване часом партнерство стає гнучким механізмом взаємодії країн, об'єднаних навколо вирішення стратегічних завдань для реалізації власних національних інтересів і підвищення рівня стабільності у світі» [59]. В умовах повномасштабної війни, розв'язаної росією, це набуло особливої ваги, оскільки більшість галузей української економіки зазнали значних збитків.

Стратегічне партнерство це «особливий інструмент зовнішньої політики, завдяки якому держава узгоджує свої дії на міжнародній арені з іншими державами; взаємодія у використанні даного інструмента та збіг стратегічних національних інтересів двох чи більше держав у декількох сферах призводить до виникнення між ними особливого виду міждержавного співробітництва» [19].

У [6] визначено основні причини невдач у відносинах стратегічного партнерства, зокрема: розбіжності між партнерами щодо цілей, неефективні комунікації між партнерами, неефективні процеси управління, нездатність партнерів адаптуватися до змін, які відбуваються на ринку або інших впливів з боку зовнішнього середовища.

З точки зору зовнішньоекономічних відносин, стратегічне партнерство можна розглядати як високорівнева форма економічної співпраці між двома або більше країнами, яка передбачає взаємну підтримку в досягненні стратегічних економічних цілей таких як створення спільних ринків та інтеграції економік, залучення інвестицій та технологій, диверсифікації експорту та імпорту, зміцнення економічної безпеки та стійкості та інші.

Досліджуючи досвід стратегічного партнерства Жовква І. виокремлює наступні основні моделі відносин державного рівня, зокрема: представницьке стратегічне партнерство; стратегічне партнерство проти спільної загрози, тактичне партнерство заради стратегічних результатів, асиметричне стратегічне партнерство [19].

В дослідженні [45] визначається, що Україна вибудовує систему відносин стратегічного партнерства у трьох вимірах: на рівні інтеграційних процесів з Європейським Союзом; на рівні країн-глобальних гравців; на регіональному рівні (Таблиця 3.1.)

Отже, відповідно до [43; 37; 44; 59] співпраця стратегічних партнерів стає все більш багатогранною, охоплюючи широкий спектр сфер: від безпеки до економіки, інфраструктури та культури. При цьому, кожне партнерство має свої унікальні особливості, які визначаються досвідом, можливостями та цілями учасників.

Досвід розвинених країн свідчить, що успішні стратегічні партнерства будуються на взаємному визнанні національних інтересів та постійній адаптації механізмів співпраці до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Цей процес передбачає пошук спільних точок дотику та розробку інструментів, які дозволяють досягти максимальної вигоди для всіх учасників.

Таблиця 3.1. – Система відносин стратегічного партнерства України

Характеристика напрямків	<i>Інтеграція з Європейським Союзом</i>	<i>Співпраця з країнами-глобальними гравцями (США, Китай, Німеччина, Франція, Велика Британія)</i>	<i>Співпраця на регіональному рівні (країни Східного партнерства, країни Центральної Європи, країни Балтії)</i>
Основна мета	Повне членство в ЄС та успадкування європейських стандартів і цінностей.	Залучення інвестицій, технологій та досвіду провідних світових економік.	Зміцнення регіональної стабільності, розширення економічних зв'язків, координація зусиль у вирішенні спільних проблем.
Ключові напрямки співпраці	Поглиблення політичної асоціації та економічної інтеграції, реформи за європейськими стандартами, співпраця в енергетиці, безпеці та обороні.	Торгівля, інвестиції, енергетика, оборонна промисловість, наука і технології.	Торгівля, енергетика, транспорт, безпека, гуманітарна співпраця.
Переваги	Доступ до європейського ринку, фінансова допомога, технологічний трансфер, підвищення інвестиційної привабливості.	Доступ до передових технологій, розширення експортних ринків, зміцнення національної безпеки.	Створення спільного ринку, спільні проекти в інфраструктурі, посилення регіональної безпеки.
Виклики	Політична нестабільність в Україні, корупція, необхідність проведення масштабних реформ	Конкуренція за інвестиції, геополітичні ризики, різниця в інтересах	Різний рівень економічного розвитку країн регіону, політичні розбіжності.

В контексті розвитку методологічних положень формування і реалізації стратегічного партнерства, вважаємо за доцільне визначити принципи, дотримання яких при формуванні відносин взаємодії між стратегічними партнерами може стати основою взаємовигідного і довгострокового співробітництва, а саме:

- взаємна вигода - кожна сторона повинна отримувати відчутну користь від співпраці;
- довго строковість - партнерство має бути розраховане на довгу перспективу, а не бути короткостроковим проектом;

- довіра - міцні партнерські відносини будуються на основі взаємної довіри та поваги.
- гнучкість - партнерство має бути готовим до змін і адаптації до нових умов.
- комплексність - співпраця повинна охоплювати різні сфери взаємодії: торгівлю, інвестиції, технології, науку тощо.
- врахування національних інтересів - кожна сторона повинна відстоювати свої національні інтереси, але при цьому шукати компроміси.

Визначаючи державні пріоритети та цілі реалізації стратегічного партнерства, можна виділити наступні з акцентом на зовнішньоекономічну сферу:

- збільшення обсягів експорту, тобто вихід на нові ринки, диверсифікація експорту, особлива увага агропромислового комплексу;
- залучення прямих іноземних інвестицій - створення нових робочих місць, модернізація виробництва;
- трансфер технологій - отримання доступу до нових технологій та інновацій;
- розвиток інфраструктури - будівництво транспортної, енергетичної та іншої інфраструктури;
- підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- розвиток військово-промислового комплексу, що є вкрай актуальним з огляду на повномасштабну війну, розв'язану Росією. Цей напрямок має кілька важливих аспектів: модернізація збройних сил, співпраця з НАТО, розвиток оборонно-промислового комплексу, технологічний трансфер;
- екологічно чисті технології, співпраця в галузі відновлюваної енергетики, енергоефективності, екологічно чистого виробництва.

Основні передумови для побудови міцних і довготривалих відносин між стратегічними партнерами у зовнішньоекономічній сфері представлено у таблиці 3.2

Таблиця 3.2. - Основні передумови для побудови відносин між стратегічними партнерами у зовнішньоекономічній сфері

Передумова	Напрями реалізації
Політична стабільність	передбачуваність політики - дозволяє бізнесу планувати свою діяльність на довгострокову перспективу; відсутність політичних ризиків - мінімізація ризиків пов'язаних з політичними змінами, революціями, війнами тощо; сприятливе законодавство - наявність чіткого і прозорого законодавства, що регулює зовнішньоекономічну діяльність.
Схожість економічних систем	спільна економічна модель - наявність схожих економічних моделей полегшує координацію економічної політики. сумісність стандартів і регуляцій - схожі стандарти і регуляції спрощують проведення бізнесу. додаткові можливості для кооперації схожість економічних систем створює додаткові можливості для кооперації у виробництві, науці, технологіях.
Географічна близькість	зниження транспортних витрат - географічна близькість дозволяє зменшити транспортні витрати і скоротити терміни доставки товарів; спрощення логістики; розвиток прикордонної співпраці можливість розвитку прикордонної співпраці, створення спільних підприємств.
Історичні та культурні зв'язки	спільна історія і культура сприяють взаєморозумінню між партнерами, що полегшує ведення переговорів і укладання угод; довіра - історичні та культурні зв'язки створюють основу для довіри між партнерами. соціальна відповідальність бізнесу - компанії можуть враховувати культурні особливості країни-партнера при веденні бізнесу, що сприяє їхній репутації.
Підтримка на рівні урядів	спільні проекти - розробка і реалізація спільних проектів у різних сферах: економіка, інфраструктура, наука, культура; дипломатична підтримка - захист інтересів компаній на міжнародній арені. створення сприятливого інвестиційного клімату - спрощення процедур отримання дозволів, зниження податкового навантаження.
Додаткові передумови	однаковий рівень розвитку - близький рівень економічного розвитку може спростити співпрацю; доповнюваність економік - коли економіки партнерів доповнюють одна одну, це створює додаткові можливості для співпраці; вілсутність політичних протиріч між країнами є важливою передумовою для довгострокового співробітництва; схожість цінностей і світоглядів сприяє взаєморозумінню і довірі. наявність ефективних механізмів вирішення спорів, що можуть виникати в процесі співпраці.

Наявність всіх передумов не є обов'язковою умовою для успішного стратегічного партнерства. Однак, чим більше передумов співпадає, тим міцнішими і довготривалішими будуть відносини між партнерами.

Процес формування і реалізації стратегічного партнерства у зовнішньоекономічному партнерстві та методологічні елементи його забезпечення наведено на рис. 3.1.

<p>I етап. Визначення сутності зовнішньоекономічного СП</p>	<p>Визначити сутність зовнішньоекономічного партнерства на рівні держав як довгострокову співпрацю, спрямовану на взаємну вигоду і досягнення спільних цілей у різних сферах економіки. Об'єднання сторін взаємодії для досягнення визначеної стратегічної мети –підвищення ефективності діяльності, формування конкурентних переваг на засадах взаємного визнання стратегічного характеру відносин, спільної систем и цінностей на основі інтеграції ресурсів і компетенцій стратегічних партнерів</p>
<p>II етап. Законодавче та нормативно-правове забезпечення СП</p>	<p>Розвиток нормативно-правового забезпечення процесів взаємодії на усіх рівнях реалізації стратегічного партнерства (державному, регіональному, галузевому, мікрорівні). Зосередити увагу на міжнародних договорах і угодах як правової основи для співпраці.</p>
<p>III етап. Визначення принципів СП у зовнішньоекономічній сфері</p>	<p>Пріоритетності національних інтересів у сфері, забезпечення конкурентоспроможності; спільності та узгодженості інтересів СП, взаємного визнання стратегічного характеру відносин, дотримання міжнародного права; довго строкowości відносин, відмови від дискримінаційних та ультимативних форм взаємодії; своєчасності і адекватності заходів з метою забезпечення взаємної ефективності (вигоди) від взаємодії стратегічних партнерів; забезпечення економічної ефективності, соціальної та екологічної результативності на усіх рівнях реалізації СП; узгодженості інтересів та правового закріплення змісту і механізмів СП в двосторонніх документах; дієвості механізмів реалізації стратегічного характеру відносин в рамках СП; дисциплінованості, послідовності і прогнозованості відносин, неухильного виконання зобов'язань СП; спеціалізації елементів системи управління взаємодією в рамках стратегічного партнерства з виокремленням спеціалізованого підрозділу(функцій). Принципи взаємної поваги, довіри, відкритості та прозорості.</p>
<p>IV етап. Визначення державних пріоритетів та цілей реалізації СП у зовнішньоекономічній сфері</p>	<p>Підвищення конкурентоспроможності діяльності з урахуванням національних інтересів України; розподіл ризиків, об'єднання методів і технологій, дифузія знань , розвиток людських ресурсів; сприяння підвищенню привабливості України на світовому рівні; створення нових можливостей для розвитку бізнесу; забезпечення збалансованості екологічних, соціальних та економічних цілей в рамках реалізації СП; розбудова інфраструктури та створення сприятливих умов для збалансованого розвитку власних територій; забезпечення національної безпеки, підвищення рівня життя населення, розвиток інноваційної економіки</p>

<p>V етап. Визначення передумов для СП</p>	<p>Передумови, пов'язані з політичною стабільністю в країнах-партнерах, схожістю політичних систем, відсутністю територіальних суперечок, поширення процесів глобалізації; зміна природи конкуренції; наявність ключових цілей, досягнення яких вимагає взаємної координації зусиль сторін у довгостроковій перспективі; однакове розуміння цілей та основ розвитку СП; актуальна договірно-правова база партнерства, яка визначає зміст СП і механізми його реалізації; усталений інституційний механізм для реалізації СП; перевага спільних цілей над розбіжностями; відсутність перешкод для СП через різницю в підходах до побудови політичної системи та негативні стереотипи у сприйнятті партнера; перспектива розв'язання ресурсних (стратегічних) проблем, розширення ринку збуту; трансформація форм підприємств і компаній (інтеграція, формування мережевих структур); конвергенція різних галузей</p>
<p>VI етап. Вироблення методів, механізмів та моделей</p>	<p>Методи: прямого впливу (правові, економічні, адміністративні, морально-етичні) і опосередкованого впливу (оподаткування, кредитування, субсидювання, стимулювання) Механізми: організаційно-економічний, фінансовий, правовий, мотиваційний; механізми координації та управління партнерством, такі як спільні комісії, робочі групи тощо. Моделі: фактичне, декларативне, прагматичне, представницьке, асиметричне.</p>
<p>VII етап. Визначення пріоритетних завдань СП у зовнішньоекономічній сфері</p>	<p>Пріоритетні завдання зовнішньоекономічного партнерства пов'язані з національними стратегіями розвитку. Врахувати важливість розвитку інноваційної економіки та технологічного співробітництва. Завдання, пов'язані з інтеграцією в міжнародні економічні об'єднання на взаємовигідних умовах</p>
<p>VIII етап. Очікувані результати і переваги СП у зовнішньоекономічній сфері</p>	<p>Збільшення обсягів взаємної торгівлі товарами та послугами (за рахунок диверсифікації експорту та імпорту; шляхом усунення торгових бар'єрів); Залучення прямих іноземних інвестицій (в пріоритетні галузі економіки). Створення спільні підприємства (у високотехнологічних галузях; для виробництва конкурентоспроможної продукції). Розвиток науково-технічного співробітництва (створення спільних науково-дослідних центрів; обмін науковцями та студентами; трансфер технологій). Інтеграція в глобальні ланцюги (участ у міжнародних проектах; розробка нових продуктів і послуг для світового ринку) Розвиток у соціальній сфері (створення спільних навчальних програм, співпраця у сфері охорони здоров'я)</p>
<p>IX етап Моніторинг та оцінювання реалізації</p>	<p>Безперервне забезпечення сторін даними, що підтверджують чи спростовують наявність поступу в досягненні очікуваних результатів</p>

Рисунок 3.1. - Процес формування і реалізації стратегічного партнерства у зовнішньоекономічній сфері

Важливо враховувати також специфіку кожного партнерства, тобто пріоритети можуть відрізнятися залежно від країни-партнера, рівня розвитку економік та інших факторів. А оцінювати результати необхідно визначати не тільки за кількісними показниками (обсяг торгівлі, кількість інвестицій), але й за якісними (рівень технологічності продукції, покращення інвестиційного клімату). Варто враховувати й те, що зовнішньоекономічне середовище постійно змінюється, тому пріоритети також повинні адаптуватися до нових умов.

Таким чином, стратегічне партнерство зовнішньоекономічній сфері доцільно розглядати як ефективну форму співробітництва, що сприятиме досягненню країнами-партнерами, їх суб'єктами діяльності синергетичного ефекту і стійких позицій на ринку завдяки конкурентним перевагам від взаємовигідної співпраці.

3.2. Розвиток стратегічного партнерства Канади та України

Україна, як країна, що прагне євроатлантичної інтеграції та стикається з численними викликами, потребує ефективних моделей міжнародного співробітництва. Канада, яка пройшла шлях від колонії до розвиненої демократичної держави, має чимало корисного досвіду. Канада, з її розвиненою економікою та стабільними інституціями, протягом десятиліть демонструє ефективність стратегічних партнерств. Аналіз канадського досвіду є актуальним для України, яка прагне інтегруватися в світову економіку та залучити іноземні інвестиції.

Економічне співробітництво України та Канади, започатковане «Декларації про економічне співробітництво між Україною і Канадою» 1992 року та закріплене «Угоду між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво» 1994 року, постійно розвивається. Сьогодні двосторонні відносини охоплюють широкий спектр галузей та демонструють значний потенціал для подальшого зростання. Активна торгівля та інвестиції

сприяють економічному зростанню обох країн та створюють нові можливості для бізнесу. Торговельні відносини між Україною та Канадою демонструють стрімкий розвиток. З моменту підписання Угоди про вільну торгівлю (CUFTA) у 2017 році дозволила українським експортерам отримати доступ до 98% канадського ринку. Україна успішно експортує до Канади широкий спектр товарів, включаючи агропродукцію (зерно, олію), металургійну продукцію, продукцію хімічної промисловості та ІТ-послуги. CUFTA не лише сприяла зростанню експорту, але й знизила ціни на багато товарів для українських споживачів завдяки зниженню митних тарифів [65].

Україна експортує до Канади різноманітні товари, включаючи зерно, вугілля, машини та текстильні продукти. У свою чергу, Канада експортує до України літаки, автомобілі, машини та хімічні продукти [65]. Співпраця між Україною та Канадою в сфері торгівлі та інвестицій є важливим рушієм двосторонніх відносин. Угода про вільну торгівлю, підписана у 2017 році, значно розширила можливості для українських підприємств, забезпечивши доступ до великого та перспективного канадського ринку. Незважаючи на тимчасове зниження обсягів торгівлі внаслідок глобальних економічних потрясінь, двостороння співпраця продовжує демонструвати стійкий розвиток. Канадські інвестиції в українську економіку зосереджені переважно в таких секторах, як енергетика, ІТ-технології, сільське господарство та машинобудування. Канадські компанії активно беруть участь у розвитку відновлювальної енергетики в Україні, надаючи сучасні технології та фінансування.

Співпраця між нашими країнами має значний потенціал для подальшого розширення. Перспективними напрямками є електронна комерція, інновації, сталий розвиток та співпраця у сфері оборони. Спільні зусилля спрямовані на створення більш сприятливих умов для бізнесу, залучення нових інвестицій та підвищення конкурентоспроможності української економіки.

Канадські фінансові установи інвестують в український фінансовий ринок (Export Development Canada (EDC), канадські пенсійні фонди Canada Pension

Plan Investment Board (CPPIB) та інші), надаючи кредити та фінансову підтримку українським підприємствам, особливо у часи поточної війни, демонструючи тісне партнерство між країнами.

Досліджуючи можливість співпраці України і Канади проведемо SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити сильні сторони, слабкі місця, можливості та загрози для співпраці між країнами. Такий аналіз допоможе визначити пріоритетні напрямки для подальшого розвитку двосторонніх відносин (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 - SWOT-аналіз співпраці України та Канади

<i>Сильні сторони (Strengths)</i>	<i>Слабкі сторони (Weaknesses)</i>
<p>Доповнюваність економік Канада має розвинену промисловість та технологічний сектор, тоді як Україна багата на природні ресурси та має потенціал у сільському господарстві та ІТ.</p> <p>Історичні зв'язки та діаспора Історичні зв'язки та значна українська діаспора в Канаді сприяють взаєморозумінню та довірі між народами.</p> <p>Угода про вільну торгівлю Ця угода створила нові можливості для розвитку торгівлі та інвестицій між двома країнами.</p> <p>Спільні цінності Обидві країни поділяють демократичні цінності та прагнуть до сталого розвитку.</p>	<p>Географічна відстань Значна відстань між країнами може ускладнювати логістику та збільшувати витрати на транспортування.</p> <p>Розмір економік Економіка Канади значно більша за українську, що може створювати дисбаланс у торговельних відносинах.</p> <p>Політична нестабільність в Україні Політична нестабільність в Україні може відлякувати канадських інвесторів.</p> <p>Недостатня інформованість Частина українського бізнесу може бути недостатньо обізнана про можливості, які відкриває канадський ринок.</p>
<i>Можливості (Opportunities)</i>	<i>Загрози (Threats)</i>
<p>Розвиток нових технологій Співпраця в галузі технологій, особливо в ІТ та агротехнологіях, може відкрити нові перспективи для обох країн.</p> <p>Енергетична співпраця Спільні проекти в галузі відновлюваної енергетики та енергоефективності можуть бути взаємовигідними.</p> <p>Сільське господарство Україна може експортувати до Канади органічну продукцію, зернові та олійні культури, а Канада – надавати технології для підвищення врожайності.</p> <p>Туризм Розвиток туристичних потоків між країнами може сприяти взаєморозумінню між народами та зміцненню економічних зв'язків.</p>	<p>Глобальна економічна криза Світова економічна криза може негативно вплинути на торгівлю та інвестиції між країнами.</p> <p>Конкуренція з боку інших країн Інші країни також можуть прагнути до співпраці з Канадою, що може посилити конкуренцію для України.</p> <p>Політичні зміни Зміна політичного курсу в одній з країн може негативно вплинути на двосторонні відносини.</p> <p>Протекціонізм Зростання протекціоністських настроїв у світі може обмежити можливості для вільної торгівлі.</p>

Співпраця між Україною та Канадою мають широкі можливості для поглиблення партнерства. Серед найбільш вагомих можна представити на рисунку 3.2. у вигляді «ромбу канадського партнерства»

<p>Розвиток відновлюваних джерел енергії та енергоефективних технологій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – будівництво вітрових і сонячних електростанцій; – обмін досвідом у галузі управління енергетичними мережами з відновлюваними джерелами; – впровадження енергоощадних рішень у промисловості та житлово-комунальному господарстві; – використання канадських інновацій у термомодернізації будівель; – розробка інфраструктури для виробництва, зберігання та експорту водню; – спільні дослідницькі проекти щодо інтеграції водневих технологій в енергетичну систему України 	<p>Цифрова економіка</p> <p>1) інформаційні технології (ІТ): Розвиток стартапів через канадські венчурні фонди. Створення спільних хабів для інноваційних рішень у фінтеху та ІТ-секторі.</p> <p>2) Кібербезпека: Спільні проекти для захисту критичної інфраструктури. Впровадження сучасних технологій для запобігання кіберзагрозам.</p> <p>3) Штучний інтелект (AI): Розробка інноваційних продуктів у сфері AI для автоматизації бізнесу та державного управління. Інтеграція рішень на основі штучного інтелекту у промисловості та логістиці</p>
<p>Сільське господарство</p> <p>1) Органічне землеробство: Впровадження канадських стандартів для підвищення якості української органічної продукції. Створення спільних фермерських господарств.</p> <p>2) Переробка сільськогосподарської продукції: Інвестиції в розвиток харчової промисловості для збільшення доданої вартості українського експорту. Створення сучасних логістичних центрів для зберігання і транспортування агропродукції.</p> <p>3) Розширення експорту: Вихід українських аграрних компаній на канадський ринок. Спільні програми для покращення якості продукції та збільшення її конкурентоспроможності.</p>	<p>Мале та середнє підприємництво (МСП)</p> <p>1) Фінансова підтримка: Канадські гранти та кредити для розвитку малого та середнього бізнесу. Навчальні програми з управління та розвитку підприємств.</p> <p>2) Інкубатори та акселератори: Створення спільних платформ для підтримки стартапів у різних галузях. Сприяння виходу українських МСП на міжнародні ринки.</p> <p>3) Навчальні програми: Обмін досвідом між підприємцями двох країн. Тренінги для розвитку навичок у маркетингу, фінансах та технологіях.</p>

Рисунок 3.2. - «Ромб канадського партнерства» з Україною

Співпраця між Україною та Канадою має великий потенціал для подальшого розвитку. Завдяки спільним зусиллям та інвестиціям, дві країни можуть досягти значних успіхів у різних сферах економіки. Незважаючи на значні досягнення, співпраця між Україною та Канадою стикається з певними

викликами, такими як геополітична нестабільність, пандемія COVID-19 та російсько-українська війна. Однак, обидві країни прагнуть поглибити співпрацю та розширити торговельно-економічні відносини.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі було визначено формування і реалізації стратегічного партнерства у зовнішньоекономічній сфері країни та запропоновано напрями розвитку стратегічного партнерства Канади та України. Зокрема, було виокремлено наступне.

1. Встановлено, що стратегічні партнерства є ключовим інструментом міжнародного економічного співробітництва України, особливо в умовах сучасних викликів, спричинених війною. Вони забезпечують залучення інвестицій, технологій та досвіду для розвитку економіки, посилення національної безпеки та модернізації різних секторів. Система стратегічних партнерств України базується на інтеграції з ЄС, співпраці з провідними країнами світу (США, Китай, Німеччина тощо), а також регіональній співпраці.

2. Важливими умовами для успішного стратегічного партнерства є довгостроковість, взаємна вигода, довіра та гнучкість. Перспективи таких відносин залежать від ефективного використання наявних ресурсів, адаптації до змін зовнішнього середовища і постійного вдосконалення механізмів співпраці

3. У розділі запропоновано і описано процес формування і реалізації стратегічного партнерства у зовнішньоекономічній сфері. Який складається із дев'яти етапів. А також звертається увага на те, що важливо враховувати також специфіку кожного партнерства, тобто пріоритети можуть відрізнятися залежно від країни-партнера, рівня розвитку економік та інших факторів; оцінювати результати необхідно визначати не тільки за кількісними показниками (обсяг торгівлі, кількість інвестицій), але й за якісними (рівень технологічності продукції, покращення інвестиційного клімату).

4. Особливий акцент зроблено на партнерстві з Канадою, яка є важливим союзником України. Проведено SWOT-аналіз співпраці України та Канади, визначено сильні і слабкі сторони, можливості та загрози.

5. Угода про вільну торгівлю (CUFTA) відкрила нові можливості для експорту українських товарів та розширення співпраці в таких сферах, як відновлювана енергетика, цифрові технології, сільське господарство і підтримка малого та середнього бізнесу. Визначено і запропоновано «Ромб канадського партнерства» з Україною, тобто пріоритетні напрями співпраці країн.

Таким чином, висновки розділу підтверджують важливість стратегічних партнерств для розвитку України. Завдяки ефективному використанню цього інструменту країна може досягти значних успіхів у зовнішньоекономічній діяльності та підвищити свій міжнародний авторитет.

ВИСНОВКИ

Важливість теми дослідження обумовлена сучасними глобальними викликами, з якими стикається Україна. У контексті активізації процесів європейської інтеграції та зростання міжнародної конкуренції, питання ефективності економічного співробітництва стає надзвичайно важливим для забезпечення стабільності та розвитку національної економіки. Сьогодні, коли світова економіка переживає значні зміни, включаючи вплив пандемії COVID-19, збройні конфлікти та екологічні кризи, Україні необхідно адаптувати свої стратегії зовнішньоекономічної діяльності. В умовах війни та політичної нестабільності, міжнародне співробітництво може стати ключовим інструментом для залучення інвестицій, технологій і нових ринків збуту.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Дослідження підтверджує, що міжнародне співробітництво є ключовим механізмом для вирішення глобальних проблем, таких як економічна стійкість та безпека. Це співробітництво охоплює різні форми діяльності, включаючи дипломатію, торгівлю та науково-технічний обмін.

2. Встановлено, що поняття міжнародного співробітництва має багатогранний характер, що зумовлено різноманітними науковими підходами до його трактування. Основні з них: політичний реалізм: акцентує увагу на державному суверенітеті та принципі невтручання, вважаючи, що держави діють відповідно до своїх національних інтересів. Функціональна теорія: розглядає співробітництво як механізм вирішення конкретних проблем, акцентуючи на технічній природі взаємодії. Соціологічний підхід: фокусується на динаміці міжнародної політики, яка формується через взаємодію ідей, норм і колективних ідентичностей. Економічний підхід: аналізує міжнародне співробітництво через призму економічних інтересів і вигоди від взаємодії.

3. Встановлено, економічне співробітництво є основою для розвитку міждержавних відносин. Воно включає в себе обмін товарами, послугами, технологіями та інвестиціями. Регулювання міжнародної торгівлі є важливим аспектом економічного співробітництва, а глобалізація вимагає від країн адаптації своїх торговельних політик до нових реалій.

4. У другому розділі роботи проведено аналіз змін у зовнішньоекономічній діяльності України, зокрема в умовах війни. Виявлено, що трансформації світових торговельних режимів впливають на українську економіку, що потребує адаптації стратегій зовнішньої торгівлі.

5. Визначено основні виклики для України в контексті європейської інтеграції, серед яких низький рівень фінансування та обмежена міжнародна впізнаваність. Однак існують і можливості для розвитку стратегічного партнерства з країнами ЄС та іншими державами.

6. Запропоновано ряд рекомендацій для активізації економічного міжнародного співробітництва, включаючи розробку довгострокових стратегій розвитку, збільшення інвестицій у наукову та освітню інфраструктуру, а також популяризацію української культури за кордоном.

7. Визначено основні етапи формування стратегічних відносин включають: визначення пріоритетів (Україна має ідентифікувати ключові країни-партнери, з якими співпраця може принести найбільшу вигоду. Це може включати як традиційних партнерів, так і нові ринки); розробка спільних проектів (важливим елементом є реалізація спільних проектів у різних сферах, таких як енергетика, інфраструктура, наука та технології); підписання угод (офіційні угоди про співпрацю створюють правову основу для взаємодії та забезпечують захист інтересів обох сторін).

8. Досліджено досвід співпраці Канади та України. Основні аспекти цього співробітництва включають: економічні зв'язки (Канада є важливим торговим партнером для України, зокрема в аграрному секторі та сфері високих технологій. Зростання обсягів торгівлі свідчить про ефективність двосторонніх

угод); підтримка реформ (Канада активно підтримує реформи в Україні через фінансову допомогу та технічну експертизу, що сприяє інтеграції України в європейські структури); культурний обмін (співпраця в культурній сфері також має велике значення, оскільки українська діаспора в Канаді сприяє зміцненню зв'язків між державами). Розроблено SWOT-аналіз співпраці Канади та України.

Таким чином, дипломна робота підкреслює важливість активізації економічного міжнародного співробітництва України в умовах глобалізації та європейської інтеграції, що може сприяти зміцненню її міжнародного авторитету та економічної стабільності. Реалізація запропонованих заходів може створити нові можливості для міжнародного партнерства і інтеграції України в глобальний економічний простір.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме створенню нових можливостей для міжнародного партнерства, інтеграції України у глобальний освітній простір та формуванню позитивного іміджу країни на світовій арені.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Axel Marx, Kari Otteburn, Vineet Hegd Mapping of the Trade and Development Global Regimes and Institutions. URL: https://www.globe-project.eu/mapping-of-the-trade-anddevelopment-global-regimes-and-institutions_9714.pdf
2. Buriak A., Bachykalo K. The role of chambers of commerce and industry in ensuring the external economic security of the state. *Економіка і регіон*. - 2023. - №4 (91). - С. 249–254.
3. Canada's engagement in Ukraine, Government of Canada, URL: <https://www.international.gc.ca/world-monde/countrypays/ukraine/relations.aspx?lang=eng>
4. Canada-Ukraine Free Trade Agreement (CUFTA). URL: <https://www.international.gc.ca/tradecommerce/tradeagreementsaccordscommerciaux/agr-acc/ukraine/index.aspx?lang=eng>
5. Chan W.W.Y. International Cooperation in Higher Education: Theory and Practice. *Journal of Studies in International Education*. 2004. Т. 8, № 1. С. 32–55. URL: https://www.researchgate.net/publication/248808693_International_Cooperation_in_Higher_Education_Theory_and_Practice
6. Eileen Kelly Rinaudo. Improving the management of complex business partnerships. McKinsey&Company. *Strategy&Corporate inance* .2019. March. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/strategy-and-corporate-finance/our-insights/improving-the-management-of-complex-business-partnerships>
7. Gabriele Gagliani. Cybersecurity, Technological Neutrality, and International Trade Law. *Journal of International Economic Law*. 2020. URL: <https://jsumundi.com/fr/document/publication/en-cybersecurity-technological-neutrality-andinternational-trade-law>

8. Gladchenko, A. Dzhyndzhoian, V. and Sardak, S. Foreign experience of public administration in the context of the economic equilibrium of synthetic economic crisis. *Modern European Researches*, Salzburg, Austria. 2017. Vol. 2, pp. 44-52
9. International marketing as an effective tool of increasing enterprise competitiveness / О. В. Птащенко, О.Г. Зима, К.С. Костіна, М.В. Лаврінченко// Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля/ 3 (267), 2021, с. 128-13,
10. Joint Declaration by Ukraine and Canada 10 June 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-kanadi83513>
11. OECD-FAO Agricultural Outlook 2020– 2029, FAO, Rome/OECD Publishing, Paris, 2020. 330 p. <https://doi.org/10.1787/1112c23b-en>.
12. Schulze Peter W. Multipolarity and multilateralism: Cooperative or rival cornerstones of a new world order? Expert Comment / Georg-August University of Göttingen. 3 Dec, 2019. URL: <https://doc-research.org/2019/12/multipolarity-andmultilateralis>
13. Wolfers A. Discord and collaboration: Essays on international politics. Baltimore : Johns Hopkins U.P., 1962. 283 с .
14. World Trade Organization (WTO). URL:https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_outlook23_e.pdf
15. Вишинська М. Одрехівський М. Форми та методи сучасної міжнародної торгівлі Молодіжна наука у контексті суспільно-економічного розвитку країни: збірник тез доповідей учасників IV Міжнародної учнівсько-студентської конференції, Черкаси, 15 грудня 2020 р. Черкаси: Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, 2020. 215с. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41896/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D1%83%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%96%20%D1%81%D1%83%D>

[1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf#page=129](#)

16. Віднянський С. Україна – Європейський Союз: новий етап взаємовідносин в умовах російсько-української війни 2014–2022 рр. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 31: міжвідомчий збірник наукових праць. Головний редактор Степан Віднянський. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2022. С. 10–37. <https://doi.org/10.15407/mzu2022.31.010>

17. Деякі питання товарів критичного імпорту: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2022 р. № 289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-2022-%D0%BF#Text>

18. Дорожня карта українсько-канадських відносин. URL: <http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukrain>

19. Жовква І. І. Моделі стратегічного партнерства. Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2003. - № 41, част. II. - С. 32–38.

20. Загальна інформація про Світову організацію торгівлі (СОТ) від 20.01.2024 р. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94872f60-5734-4e7c-bcee-7873ffb2076d&title>

21. Загальна інформація про Світову організацію торгівлі (СОТ) від 20.01.2024 р. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94872f60-5734-4e7c-bcee-873ffb2076d&title>

22. Інформаційно-аналітична довідка щодо укладання Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=188053&cat_id=170824

23. Іщук С., Полякова Ю., Процевят О. Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір. *Регіональна економіка*. 2021. № 1. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-1-3>
24. Качмала В.І. Основні аспекти трансформації світових торговельних режимів на сучасному етапі / В.І. Качмала// *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. – 2024. - № 1(44). – С.65-71
25. Квач Я., Грималюк А. Еволюція міжнародної торгівлі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 4. С.47-56.
26. Класифікація інструментів регулювання міжнародної торгівлі товарами [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.infolibrary.com.ua/books-text-4368.html>
27. Класифікація інструментів регулювання міжнародної торгівлі товарами [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://buklib.net/books/26909/>
28. Курцев О.Ю., Кощеева Д.О. Регулювання міжнародної торгівлі: види та інструменти / О.Ю. Курцев, Д.О. Кощеева// *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля* -2022. - № 6 (276) . – С.31-36
29. Лагутін В. Цивілізаційні та інституційні фактори глобальних економічних трансформацій ХХІ ст. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 2. С.519
30. Майборода Ю. О. Проблеми статистичної оцінки участі країн у міжнародній торгівлі. *Економічна система країни: зовнішні та внутрішні фактори впливу: матеріали доповідей__міжнародної науково-практичної конференції, м.Київ, 22 жовтня 2022 р. Львів-Торунь: LihaPres, 2022. С.10 -13*
31. Макар В. Канадсько-українські міждержавні стосунки. URL: https://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/ukrainian_canadian_studies/media/MaterialsCongress.pdf

32. Макогін З.Я, Фальковська І.Р. Динаміка та оцінка ефективності зовнішньоторгівельних відносин України та Канади / Макогін З.Я, Фальковська І.Р.// Економіка і організація управління . – 2020. - № 1 (37) <https://journals.donnu.edu.ua/index.php/eou/article/view/7923>
33. Мелих О. В. Протекціонізм у ЄС: вплив на ринкові відносини з країнами-партнерами. *Економічний аналіз*. 2020. - № 1, Ч. 2. - С. 91-99
34. Обсяги експорту агропродукції зерновим коридором. 2023. URL: <https://uga.ua/ru/statistika-zernovogo-koridora/>
35. Отенко, В., О. Птащенко, К. Корсунова, і Д. Карталія. «Вплив експортної переорієнтації України на діяльність підприємств: маркетингові та управлінські аспекти». Вісник східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, вип. 6 (270), 2021, с. 121-124, doi:10.33216/1998-7927-2021-270-6-121-124. <http://visnik.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/issue/view/26> , Система регулювання міжнародної торгівлі. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://library.if.ua/book/68/5033.html>
36. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.worldbank.org
37. Офіційний сайт Міжнародного центру торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.intracen.org
38. Партнерство без правил: як Україна визначила своїх головних союзників у світі. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/11/4/7129846/> ;
39. Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України за три квартали 2022 року. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/pidsumky-zovnishnoyitorhivli-tovaramy-ukrayiny-za-try-kvartaly>;

40. Платонова І. О. Експорт як чинник економічного зростання України в умовах міжнародної інтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Вип. 24. Ч. 3. С. 37-41
41. Посольство України в Канаді. Договірною правова база між Україною та Канадою [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ca/legal-acts>.
42. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 р. № 761. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-dopostanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-24-liutoho-2022-r-153-t70722?fbclid=IwAR1XS0-hLk2dhyQW_AsINRFViePqW6yxywGvZlVtg1zPqYEFck1qLmo2Mds
43. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 153 та визнання таким, що втратив чинність, пункт 1 постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 2022 р. № 289
44. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова КМУ від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> ;
45. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня «Про Стратегію зовнішньо-політичної діяльності України». Указ Президента України № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> ;
46. Пузырьова П. В. Розвиток стратегічного партнерства на основі створення інноваційної бізнес-моделі повоєнного розвитку туризму в Україні. Актуальні проблеми економіки- 2022. -№ 8 (254). С. 39–48. URL:https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/23944/1/%d0%90%d0%9f%d0%95_08_2022_Puzyrova.pdf
47. Савлук Р. Вплив експортного потенціалу на структурну модернізацію національної економіки / Р. Савлук// Економіка і суспільство – 2023 - №66. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4593>

48. Сайт Державної митної служби України. 2023. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
49. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
50. Салій Є.Ю., Салій О.О Зміни у зовнішньоекономічній діяльності України в умовах війни / Журнал стратегічних економічних досліджень. – 2023. - № 3(14). – С.58-71
51. Світова економіка : [підручник] / За ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
52. Седляр Ю. О., Кравченко Н. В. Міждержавне співробітництво: концептуальні засади дослідження та підходи до класифікації. S.P.A.C.E. 2017. № 3. С. 72–76. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/790>
53. Сідоров М. В. Українсько-канадські торговельно-економічні відносини як геоекономічний вектор зовнішньоекономічної стратегії України / М. В. Сідоров // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2017. – 214 с.
54. Скриньковський Р., Процевят О., Павленчик Н., Цюх С. Сучасні тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни. *Trajectoriâ Nauki = Path of Science*. 2022. Vol. 8, No. 6. P. 1001–1008. <https://doi.org/10.22178/pos.82-2>
55. Сохацька О. Глобальний біржовий ринок зерна: нові завдання для України в умовах війни з росією. *Економіка та суспільство*. 2022. No. 45. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-95>

56. Спільна Декларація про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою від 27 січня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_005#Text

57. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою від 31 березня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002#Text

58. Статкевич М. Україна-Канада: основи безпекового партнерства. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2020. № 14. С. 232–239. 51.

59. Стратегічне партнерство України. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/strategichne-partnerstvo-ukraini-analitichna-zapiska>

60. Тенденції зовнішньої торгівлі товарами України за підсумками 2021 року. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/tendentsiyi-zovnishnoyitorhivli-tovaramy-ukrayiny-za>

61. Топчій О. Світова торгівля ступає на шлях "реглобалізації": Bloomberg пояснив, про що йдеться. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/svitova-torgivlya-stupaye-na-shlyahreglobalizaciji-bloomberg-poyasniv-pro-shcho-ydetsya-12247740.html>

62. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Канадою. – Режим доступу : <https://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine>

63. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : [кол. монографія] / За ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ, 2015. – 316 с.

64. Троненко С. Глобальні проблеми розвитку міжнародних економічних відносин. Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення. 2021. С. 265–266.

[URL:http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/4608/1/Конф%2005_11_21%20Том%202%20.pdf#page=265](http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/4608/1/Конф%2005_11_21%20Том%202%20.pdf#page=265)

65. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: нові горизонти для українського бізнесу. Міністерство закордонних справ України: веб-сайт. [URL:http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/canada/files/Canada_Brochure2015](http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/canada/files/Canada_Brochure2015)

66. Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою від 24.10.1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001#Text

67. Чернега О.Б., Кожухова Т.В. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку./ Чернега О.Б., Кожухова Т.В// Науковий вісник Херсонського державного університету. - Випуск 12. Частина 3. 2015. http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/115.pdf